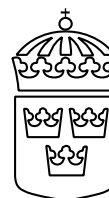

Regeringens skrivelse 2015/16:102

Utvecklingen inom den kommunala sektorn

Skr.
2015/16:102

Regeringen överlämnar denna skrivelse till riksdagen.

Stockholm den 16 juni 2016

Stefan Löfven

Ardalan Shekarabi
(Finansdepartementet)

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I skrivelsen lämnar regeringen en översiktlig redovisning av utvecklingen av ekonomin i kommunerna och landstingen de senaste åren. Vidare beskrivs utvecklingen av de statliga bidragen till kommunsektorn.

Redovisningen av den kommunala ekonomin omfattar i huvudsak resultatutvecklingen för kommuner och landsting. Vidare redovisas kommunernas och landstingens tillgångar och skulder samt hur dessa utvecklats över tid.

I redovisningen av de statliga bidragen beskrivs omfattningen och utvecklingen av samt villkoren och, i den mån sådana uppgifter finns, resultaten för de riktade statsbidragen till kommunerna och landstingen 2015. Vidare lämnas en fördjupad redovisning av de riktade bidrag som avser hälso- och sjukvården och socialtjänsten samt ett antal av de bidrag som avser skolväsendet.

Innehållsförteckning

1	Redovisning av utvecklingen inom den kommunala sektorn.....	3
2	Den kommunala sektorn	4
2.1	Grundläggande ramverk	4
2.2	Kommunernas och landstingens uppgifter	5
3	Kommunal ekonomi.....	6
3.1	Mål för den kommunala ekonomin	6
3.1.1	God ekonomisk hushållning	6
3.1.2	Balanskravet	7
3.2	Kommunernas och landstingens ekonomi.....	7
3.2.1	Resultaträkningen	7
3.2.2	Balansräkningen	14
4	Statsbidragen till kommuner och landsting.....	19
4.1	Statsbidragen 2015	19
4.2	De riktade statsbidragen 2015	20
4.3	Statsbidragens betydelse för enskilda kommuner och landsting 2014	21
4.4	Statsbidragen till vissa kommunala verksamheter.....	23
5	Hälso- och sjukvård	24
5.1	Nationella mål för hälso- och sjukvården.....	25
5.2	Riktade statsbidrag till hälso- och sjukvården.....	25
6	Socialtjänst.....	37
6.1	Nationella mål för socialtjänsten	37
6.1.1	Omsorg om äldre personer	37
6.1.2	Insatser för personer med funktionsnedsättning	38
6.1.3	Individ- och familjeomsorg	39
6.2	Riktade statsbidrag till socialtjänsten	40
7	Skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet.....	44
7.1	Nationella mål för skolväsendet	45
7.1.1	Förskolan.....	45
7.1.2	Fritidshemmet.....	46
7.1.3	Grundskolan	46
7.1.4	Gymnasieutbildning	46
7.1.5	Vuxenutbildning.....	47
7.2	Riktade statsbidrag till skolväsendet och annan pedagogisk utbildning	47
Bilaga	Tabellbilaga.....	56
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 16 juni 2016.....	62

1 Redovisning av utvecklingen inom den kommunala sektorn

Skr. 2015/16:102

I 1992 års kompletteringsproposition (prop. 1991/92:150) föreslog regeringen bl.a. att en stor del av de dåvarande riktade statsbidragen skulle avvecklas och ersättas av ett generellt bidrag till kommunerna. I propositionen anfördes att de åtaganden som staten anser att kommunerna har gentemot sina invånare borde anges i lag eller regleras med stöd av lag. Vid behandlingen av propositionen anförde finansutskottet att utskottet inte hade något att erinra mot huvudlinjerna i det som i propositionen anfördes om målstyrning, uppföljning och utvärdering. Utskottet erinrade även om vad utskottet tidigare hade anfört om behovet av en övergripande uppföljning av omläggningen av samspelet mellan stat och kommun i finansiellt hänseende (bet. 1991/92:FiU29). I budgetpropositionen för budgetåret 1993/94 uttalade regeringen att det var nödvändigt för riksdagen och regeringen att mera samlat kunna följa upp och utvärdera verksamheten i landets kommuner och landsting (prop. 1992/93:100 bilaga 1 s. 67). Mot denna bakgrund har regeringen sedan dess årligen lämnat en skrivelse till riksdagen bestående av en redogörelse för utvecklingen inom den kommunala sektorn. Utöver dessa skrivelser har regeringen även redogjort för utvecklingen av ekonomin och verksamheterna i kommunsektorn i budgetpropositionerna och de ekonomiska vårpropositionerna.

I sitt betänkande med anledning av regeringens skrivelse om utvecklingen inom den kommunala sektorn 2014 framhöll finansutskottet bl.a. att den årligt återkommande skrivelsen är ett viktigt underlag för riksdagen i dess arbete med att följa upp verksamheterna i den kommunala sektorn, och ett bra komplement till budgetpropositionen. Utskottet framhöll dock att resultatredovisningen avseende de specialdestinerade statsbidragen kunde utvecklas genom att fler bidrag utvärderades och redovisades i skrivelsen (bet. 2014/15:FiU17). Regeringen delar finansutskottets bedömning om behovet av att utveckla resultatredovisningen avseende de riktade statsbidragen. I denna skrivelse lämnas därför en mer utförlig redovisning av dessa bidrag inom hälso- och sjukvården, socialtjänsten och skolväsendet 2015.

2 Den kommunala sektorn

I Sverige finns det 290 kommuner och 20 landsting som varierar kraftigt i storlek, både till befolkningsmängd och yta.

Antalet invånare varierade 2015 mellan knappt 2 500 i Bjurholms kommun och drygt 924 000 i Stockholms kommun. I genomsnitt hade landets kommuner ca 34 000 invånare, samtidigt som hälften av dem hade färre än 15 420 invånare. Till ytan varierade storleken på kommunerna mellan 9 och drygt 19 000 kvadratkilometer. Sundbybergs kommun är minst och Kiruna kommun är störst.

Landstinget med flest antal invånare, Stockholms läns landsting, hade nästan 2 230 000 invånare, medan landstinget med minst antal invånare, Jämtlands läns landsting, hade knappt 127 000 invånare.

2.1 Grundläggande ramverk

En stor del av den svenska offentliga förvaltningen ligger på lokal nivå, dvs. på kommuner och landsting. Ramarna för den kommunala verksamheten sätts dock av riksdagen och regeringen i form av lagar och förordningar. Grunden för kommunernas och landstingens ställning, organisation och verksamhet är huvudsakligen reglerad i regeringsformen (RF), kommunallagen (1991:900), förkortad KL, och i ett stort antal författningar med inriktning på särskilda verksamheter samt inom EU-rätten.

Av RF framgår bl.a. att den svenska folkstyrelsen förverkligas genom ett representativt och parlamentariskt statsskick och genom kommunal självstyrelse (1 kap. 1 § andra stycket) samt att beslutanderätten i kommuner och landsting utövas av valda församlingar (14 kap. 1 §).

I RF anges vidare bl.a. att kommunerna sköter lokala och regionala angelägenheter av allmänt intresse på den kommunala självstyrelsens grund (14 kap. 2 §). Föreskrifter om kommunernas befogenheter och åligganden ska som huvudregel meddelas i lag (8 kap. 2 § första stycket 3). Utöver de lagreglerade åliggandena finns en fri sektor, inom vilken kommuner och landsting kan ombesörja egna angelägenheter, s.k. frivillig verksamhet. Den frivilliga verksamheten kännetecknas av att staten inte ställer upp några särskilda krav vad gäller t.ex. kvalitet eller omfång, dvs. det finns en inom vissa ramar fri bestämmanderätt för kommuner och landsting och därmed utrymme för en kommunal initiativrätt. Den kommunala initiativrätten utgör en del av kärnan i den kommunala självstyrelsen.

Kommunerna får ta ut skatt för skötseln av sina angelägenheter (14 kap. 4 § RF). Även den kommunala beskattningsrätten utgör en viktig del av den kommunala självstyrelsen. Kommunerna får i lag åläggas att bidra till kostnaden för andra kommuners angelägenheter, om det krävs för att uppnå likvärdiga ekonomiska förutsättningar (14 kap. 5 § RF).

Sverige har en lång tradition av kommunal självstyrelse, som ytterst handlar om att genom folkvalda beslutande församlingar ge möjlighet till ansvarstagande och inflytande över gemensamma angelägenheter. Det

ger också möjlighet till lokala anpassningar utifrån olika behov och förutsättningar. År 1989 ratificerade Sverige den Europeiska konventionen om kommunalt självstyre (prop. 1988/89:119, bet. 1988/89:KU32, rskr. 1988/89:251). För lagstiftningsärenden som rör den kommunala självstyrelsen gäller enligt RF att en inskränkning av självstyrelsen inte bör gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till de ändamål som föranleder inskränkningen (14 kap. 3 § RF). Detta innebär att en proportionalitetsprövning måste göras.

Fördelningen av makt och ansvar mellan staten, kommunerna och landstingen regleras delvis i KL. Lagen innehåller bl.a. bestämmelser om kommunernas och landstingens kompetens och maktbefogenheter, handläggningen av deras ärenden samt om deras ekonomi och avgiftssättning. En stor del av kommunernas och landstingens kompetens regleras dock i s.k. speciallagar, t.ex. skollagen (2010:800) och hälso- och sjukvårdslagen (1982:763), förkortad HSL.

Kommuner och landsting ska ha en god ekonomisk hushållning i sina verksamheter och som huvudregel upprätta sin budget så att intäkterna överstiger kostnaderna (8 kap. 1 och 4 §§ KL). De får ta ut avgifter för tjänster och nyttigheter som de tillhandahåller. För sådana tjänster och nyttigheter som kommuner och landsting är skyldiga att tillhandahålla får dock avgifter endast tas ut om det följer av lag eller annan författning (8 kap. 3 b § KL).

I varje kommun och landsting ska det finnas förtroendevalda revisorer som utses av fullmäktige. Revisorerna är fullmäktiges instrument för att granska den kommunala verksamheten och de granskar årligen nämnder, styrelser, kommunala företag och enskilda ledamöter. Granskningen innebär att revisorerna prövar om verksamheten lever upp till fullmäktiges mål, om den följer beslut och lagstiftning samt om den ekonomiska redovisningen är korrekt upprättad.

Statsbidragen är en viktig förutsättning för att kommunsektorn ska kunna bedriva sin verksamhet. Dessa består av generella och riktade bidrag. De riktade bidragen får endast användas för viss verksamhet. Den kommunalekonomiska utjämningen syftar till att ge kommuner och landsting likvärdiga ekonomiska förutsättningar.

Utgångspunkten för den kommunala finansieringsprincipen är att staten inte utan finansiering, t.ex. höjda statsbidrag, ska införa nya obligatoriska uppgifter för kommuner och landsting, göra tidigare frivilliga uppgifter till obligatoriska, ändra ambitionsnivån på befintliga uppgifter eller göra regeländringar som påverkar kommuners möjligheter att ta ut avgifter (prop. 1993/94:150 bilaga 7 s. 30–34).

2.2 Kommunernas och landstingens uppgifter

Kommuner och landsting ansvarar för en betydande del av den offentliga verksamheten i Sverige, dvs. sådan verksamhet som den enskilde möter i det dagliga livet. Många viktiga samhällsfunktioner utgör obligatoriska uppgifter för kommuner och landsting. Denna specialreglerade kompetens är omfattande och mycket skiftande. Obligatoriska uppgifter för kommunerna och landstingen finns t.ex. inom plan- och byggväsendet,

skolväsendet, socialtjänsten samt inom hälso- och sjukvården. Kommunerna och landstingen har vidare möjlighet att bedriva frivillig verksamhet på t.ex. kultur- och idrottsområdet. En närmare avgränsning av den kommunala kompetensen har också skett i rättspraxis.

De dominerande verksamheterna i kommunerna är utbildning samt vård och omsorg. Landstingens dominerande verksamhet är hälso- och sjukvård.

En stor del av de kommunala verksamheterna bedrivs i egen regi. Kommuner och landsting har dock även möjlighet att bedriva viss verksamhet genom andra juridiska personer, t.ex. aktiebolag. Även verksamheten i sådana juridiska personer omfattas av de kommunala kompetensreglerna. Kommunernas och landstingens samverkan är omfattande. Samverkan förekommer i olika former, t.ex. i samverkansorgan, gemensamma nämnder och interkommunala företag samt genom avtal. Landstingen har vidare en omfattande samverkan i sex sjukvårdsregioner. Kommuner och landsting samverkar också allt mer i nätverk med näringslivet, intresseorganisationer och högskolor.

3 Kommunal ekonomi

Den verksamhet som finansieras av kommuner och landsting är av stor betydelse för svensk ekonomi. De kommunala utgifterna motsvarade 23 procent av BNP 2015. Den största delen av utgifterna avsåg verksamheter inom skolväsendet, socialtjänsten och hälso- och sjukvården. Antalet sysselsatta i kommunerna och landstingen utgör tillsammans med antalet sysselsatta hos privata utförare som utför verksamhet som finansieras av kommuner och landsting cirka en fjärdedel av det totala antalet sysselsatta i Sverige.

3.1 Mål för den kommunala ekonomin

3.1.1 God ekonomisk hushållning

I KL anges att kommuner och landsting ska ha en god ekonomisk hushållning i sin verksamhet och i sådan verksamhet som bedrivs genom andra juridiska personer (8 kap. 1 §). För att en god ekonomisk hushållning ska uppnås bör resultatet för varje enskild kommun och enskilt landsting ligga på en nivå som Realt sett konsoliderar ekonomin (se avsnitt 3.2.1). En grundläggande princip har sedan länge varit att varje generation ska stå för sina egna kostnader.

För verksamheten ska anges mål och riktlinjer som är av betydelse för god ekonomisk hushållning. Om kommunen eller landstinget har en resultatutjämningsreserv ska riktlinjerna även omfatta hanteringen av den (8 kap. 1 § KL).

Det kommunala balanskravet i KL anger den lägsta godtagbara resultatnivån på kort sikt. Balanskravet innebär att enskilda kommuner och landsting som huvudregel ska besluta om en budget där intäkterna överstiger kostnaderna (8 kap. 4 § KL). Innan resultatet kan stämmas av mot balanskravet ska det enligt lagen (1997:614) om kommunal redovisning i en s.k. balanskravsutredning bl.a. justeras för realisationsvinster och realisationsförluster samt för orealiserade förluster i värdepapper respektive eventuell återföring av tidigare justeringar av orealiserade förluster. Från och med 2013 finns även en möjlighet för kommuner och landsting att använda sig av s.k. resultatutjämningsreserver (se avsnitt 3.2.1).

Om resultatet blir negativt måste det kompenseras med motsvarande överskott inom tre år (8 kap. 5 a och 5 b §§ KL). Om det finns synnerliga skäl får dock en kommun budgetera för tillfälliga underskott eller besluta att inte återställa hela eller delar av ett negativt resultat. Även i dessa fall måste det grundläggande kravet på god ekonomisk hushållning ha iakttagits.

3.2 Kommunernas och landstingens ekonomi

I följande avsnitt beskrivs kommunsektorns ekonomi 2015. Jämförelser görs med 2014, men även tidsserier för 2000–2015 redovisas och analyseras.

Uppgifterna för 2015 baseras på preliminära bokslutsuppgifter som sammanställts av Statistiska centralbyrån (SCB).

3.2.1 Resultaträkningen

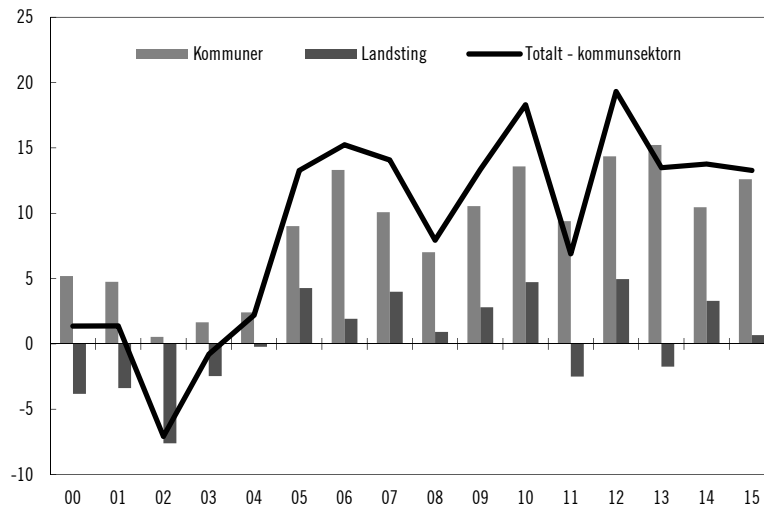
I resultaträkningen redovisas intäkter och kostnader, resultat före extraordinära poster och årets resultat. Årets resultat är detsamma som förändringen av det egna kapitalet (se även tabell 1–4 i *bilagan*).

Positivt resultat för både kommuner och landsting 2015

Kommunernas och landstingens resultat uppgick 2015 sammantaget till 13 miljarder kronor, vilket var ungefär samma resultat som 2014. Kommunernas resultat uppgick till 12 miljarder kronor, vilket ska jämföras med 10 miljarder kronor 2014. Landstingens resultat uppgick till knappt 1 miljard kronor, vilket ska jämföras med 3 miljarder kronor 2014.

Resultatet före extraordinära poster uppgick 2015 till drygt 13 miljarder kronor för kommunsektorn som helhet (se diagram 3.1).

Miljarder kronor

Källa: Räkenskapsammandrag för kommuner och landsting, Statistiska centralbyrån.

Analys av resultatet 2015

Kommunsektorns nettokostnader ökade med 4,4 procent 2015 jämfört med 2014 (se tabell 1 i *bilagan*). Dessa kostnader utgörs av de kommunala verksamheternas kostnader, inklusive avskrivningar, minskade med de intäkter som genererats i verksamheterna, t.ex. taxor, avgifter och riktade bidrag. Kommunsektorns intäkter påverkades 2015 av en tillfällig återbetalning av premier från AFA Försäkring, som uppgick till 4,9 miljarder kronor, varav 3,6 miljarder kronor utbetalades till kommunerna och 1,3 miljarder kronor till landstingen (se tabell 2 i *bilagan*). Om denna tillfälliga återbetalning skulle exkluderas från intäkterna skulle nettokostnaderna ha ökat med 5,1 procent 2015.

Skatteintäkterna, som utgör cirka två tredjedelar av kommunsektorns intäkter, ökade med 5,3 procent 2015. Det berodde främst på att skatteunderlaget ökade. Den genomsnittliga skattesatsen ökade med 0,13 procentenheter (13 öre per 100 kronor) till 31,99 procent, vilket innebar en ökning av skatteintäkterna med 0,4 procent.

Kommuner och landsting använder en annan definition av de generella statsbidragen än staten. Kommunerna bokför t.ex. intäkterna från fastighetsavgiften som ett generellt statsbidrag. Landstingen bokför statsbidraget till läkemedelsförmånerna på samma sätt. De generella statsbidragen, enligt kommunernas och landstingens definition, ökade med 0,7 procent 2015. Det extra statsbidraget som efter förslag i propositionen Extra ändringsbudget för 2015 beslutades och utbetalades i december 2015 (prop. 2015/16:47 utg.omr. 25, bet. 2015/16:FiU18, rskr. 2015/16:93) uppgick till 9,8 miljarder kronor och avsåg både 2015 och 2016. Av detta bidrag har 1 miljard kronor bokförts som en intäkt 2015, varav 0,9 miljarder kronor av kommunerna och 0,1 miljard kronor av landstingen.

Sedan 2000 har en större andel kommuner än landsting uppnått positiva resultat (se diagram 3.2). Bland landstingen har resultaten varierat i större omfattning än bland kommunerna, vilket främst berott på förändringarna av den diskonteringsränta som används vid beräkning av pensionskulden. Landstingens kostnader påverkas i högre grad än kommunerna av förändringar av detta slag eftersom landstingen har fler anställda i de högre inkomstgrupperna som tjänar in förmånsbestämd pension, vilket medför en högre pensionsskuld.

Antalet kommuner med positiva resultat före extraordinära poster 2015 uppgick till 264 (91 procent), vilket var 34 kommuner fler än 2014. Av landstingen redovisade 12 (60 procent) positiva resultat, vilket var 1 mindre än 2014.

År 2011–2015 hade 178 kommuner och 1 landsting positiva resultat eller nollresultat samtliga år. Av kommunerna hade 6 negativa resultat 4 av dessa år och av dem hade 4 negativa resultat 2015. Av landstingen hade 2 negativa resultat samtliga 5 år.

Diagram 3.2 Andel kommuner och landsting med positiva resultat

Procent

Källa: Räkenskapsammandrag för kommuner och landsting, Statistiska centralbyrån.

Spridningen i resultaten var betydande mellan enskilda kommuner respektive landsting 2015, särskilt bland kommunerna (se tabell 3.1). En stor realisationsvinst i en kommun och kostnader i några kommuner för att lösa in (försäkra) pensioner som hade intjänats före 1998 bidrog till att öka spridningen mellan kommunerna.

Tabell 3.1 Resultat före extraordinära poster

Kronor per invånare

	Genomsnitt 2011–2015	Genomsnitt 2015	Högst resultat 2015	Lägst resultat 2015
Kommuner	1 285	1 280	15 529	-13 255
Landsting	96	68	670	-1 821

Källa: Räkenskapssammandrag för kommuner och landsting, Statistiska centralbyrån.

Kommunsektorn klarade sammantaget balanskravet

Sammantaget redovisade kommunsektorn ett preliminärt resultat 2015 som innebär att intäkterna översteg kostnaderna.

Vid tidpunkten för inrapporteringen av det preliminära bokslutet för 2015 hade inte alla kommuner och landsting tagit ställning till om det förelåg skäl att inte återställa ett underskott för detta år. Det innebär att det sammanlagda negativa resultatet per den 31 december 2015 som ska återställas ännu inte kan redovisas. Enligt utfallet per den 31 december 2014 hade dock 30 kommuner tillsammans 0,6 miljarder kronor i ackumulerade negativa resultat som skulle återställas. Av detta belopp svarade en kommun för 0,3 miljarder kronor. Landstingens totala ackumulerade negativa underskott uppgick vid samma tidpunkt till 1,5 miljarder kronor. Det var 7 landsting som hade underskott att återställa. Som ovan anförts kan kommuner och landsting åberopa synnerliga skäl för att inte behöva återställa underskott från tidigare år. Flera landsting har tidigare bedömt att den sänkning av diskonteringsräntan som skedde 2013 utgjorde synnerliga skäl att inte återställa ett underskott.

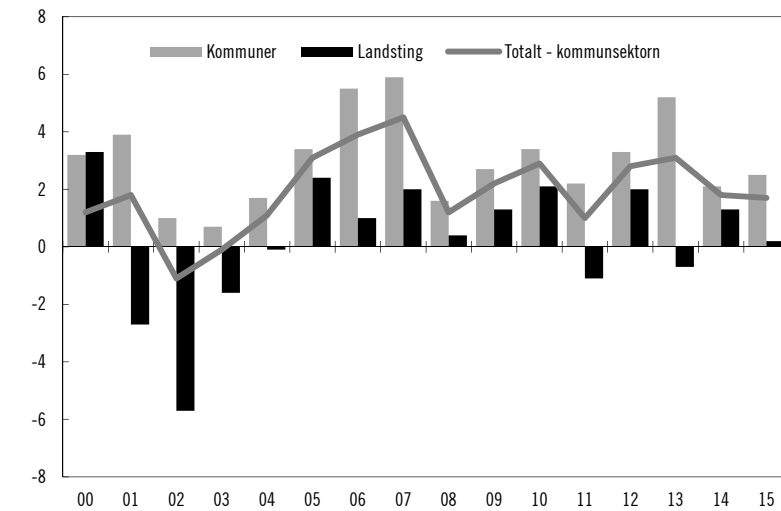
God ekonomisk hushållning

Kommuner och landsting har olika ekonomiska utgångslägen och förutsättningar. Ett bland kommuner och landsting vanligt förekommande finansiellt mål för god ekonomisk hushållning är att årets resultat bör uppgå till 2 procent av skatteintäkterna och de generella statsbidragen. Målet bör dock kunna skilja sig åt mellan enskilda kommuner och landsting, bl.a. med beaktande av det ekonomiska utgångsläget och de framtida förutsättningarna. År 2015 uppgick årets resultat som andel av skatteintäkterna och de generella statsbidragen för kommunerna och landstingen sammantaget till 1,7 procent, vilket var 0,1 procentenheter lägre än 2014 (se diagram 3.3). Kommunernas samlade resultat uppgick till 2,5 procent och landstingens till 0,2 procent. Detta följer det historiska mönstret sedan 2000. Diagram 3.4 och 3.5 visar vilka kommuner och landsting som 2015 hade ett resultat över respektive under genomsnittet.

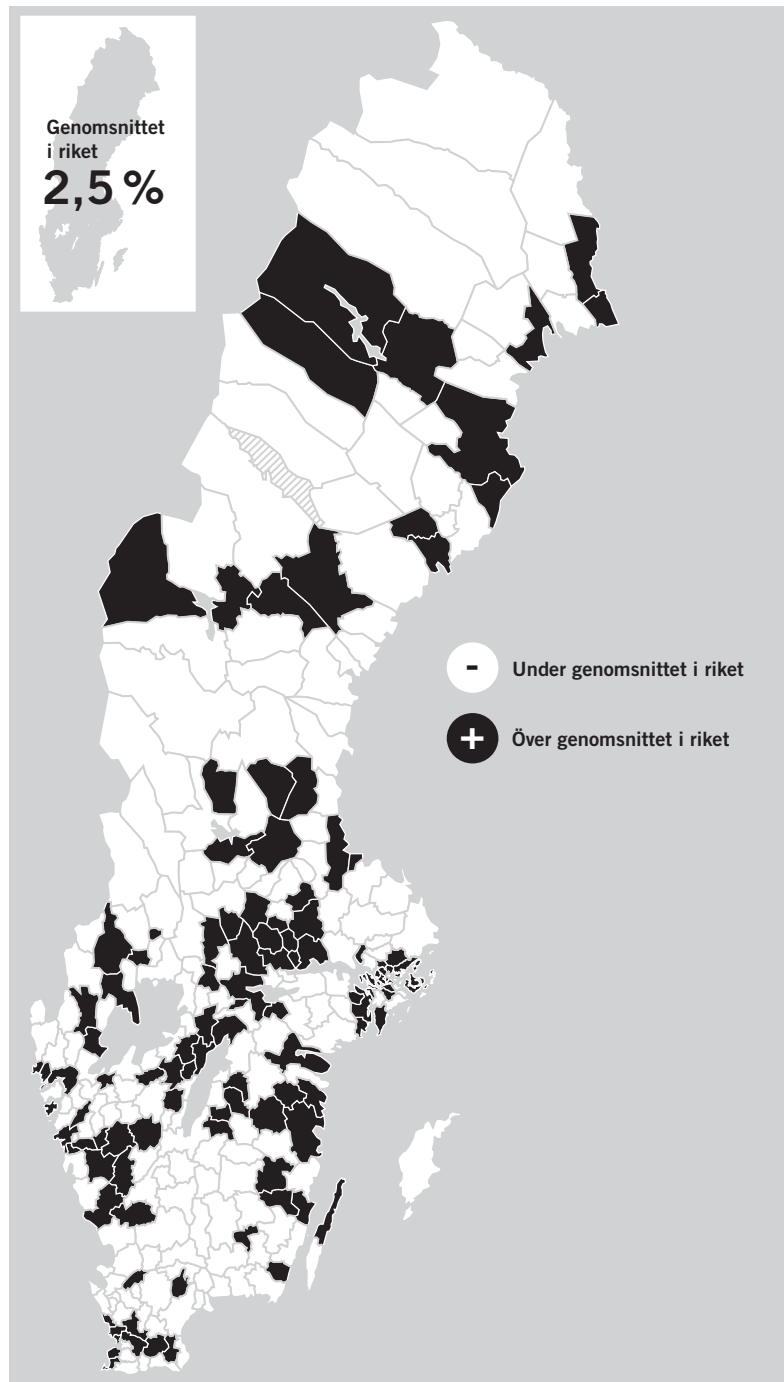
Diagram 3.3 Resultatet som andel av skatteintäkter och generella statsbidrag

Skr. 2015/16:102

Procent

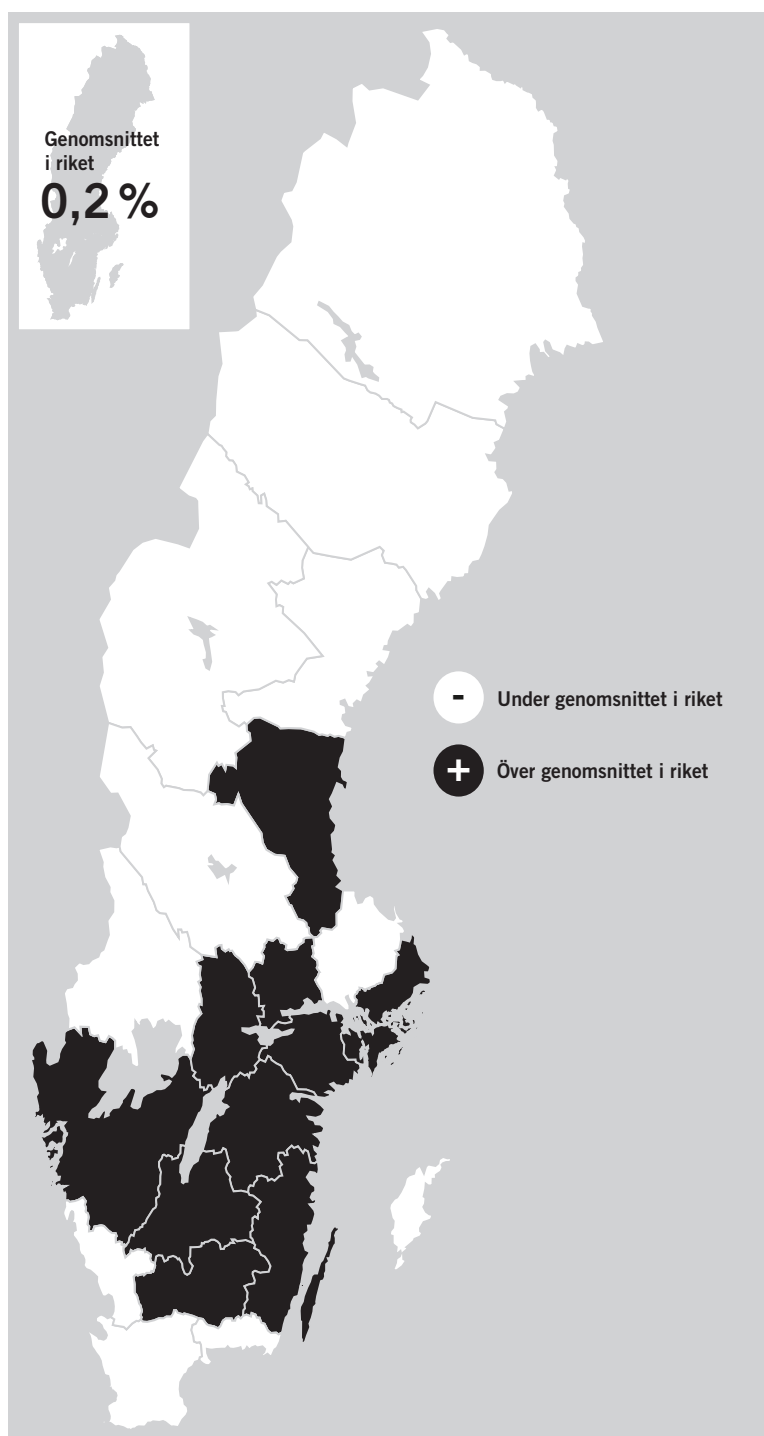
Källa: Räkenskapsammandrag för kommuner och landsting, Statistiska centralbyrån.

Diagram 3.4 Resultatets andel av skatteintäkter och generella statsbidrag 2015, kommuner

Anm.: Dorotea har inte lämnat uppgifter.

Källor: Räkenskapssammandrag för kommuner och landsting, Statistiska centralbyrån, och egna beräkningar.

Diagram 3.5 Resultatets andel av skatteintäkter och generella statsbidrag 2015, landsting Skr. 2015/16:102

Källor: Räkenskapssammandrag för kommuner och landsting, Statistiska centralbyrån, och egna beräkningar.

3.2.2 Balansräkningen

Balansräkningen visar den finansiella ställningen vid årets slut. I denna redovisas de tillgångar som kommunerna och landstingen förfogar över och hur dessa har finansierats (se även tabell 5–8 i *bilagan*). Skillnaden mellan tillgångar och skulder utgörs av det egna kapitalet.

Eget kapital och resultatutjämningsreserver

Kommunsektorns egna kapital uppgick 2015 till 446 miljarder kronor, vilket var en ökning med 3,2 procent jämfört med 2014. Den genomsnittliga årliga ökningen uppgick 2011–2015 till 4,4 procent. Om den del av pensionskulden som avser pensionsförpliktelser intjänade före 1998, och som redovisas som en ansvarsförbindelse utanför balansräkningen, inkluderades skulle det egna kapitalet vara negativt för landstingen, men inte för kommunerna eller för kommunerna och landstingen sammantaget.

Kommuner och landsting får bygga upp resultatutjämningsreserver inom ramen för det egna kapitalet. Dessa reserver gör det möjligt att sätta av en del av ett överskott för att täcka negativa resultat kommande år i samband med en lågkonjunktur. Reserverna ökade preliminärt 2015 med 1 miljard kronor jämfört med 2014. Kommunerna har, som tidigare anförts, ännu inte redovisat sina balanskravsutredningar för 2015, men förändringen av resultatutjämningsreserverna i balansräkningarna indikerar att kommunerna ökade avsättningarna med 0,9 miljarder kronor detta år och att landstingen ökade avsättningarna med knappt 0,1 miljarder kronor.

De ackumulerade resultatutjämningsreserverna uppgick den 31 december 2015 till 7 miljarder kronor i kommunerna och till 0,6 miljarder kronor i landstingen. Det var 121 kommuner och 5 landsting vars reserver översteg 1 miljon kronor. Den kommun respektive det landsting som hade de största reserverna hade avsatt 0,9 miljarder kronor respektive 0,3 miljarder kronor.

Kommunernas och landstingens tillgångar ökade sammantaget

Kommunsektorns tillgångar utgörs till största delen av anläggningstillgångar, såsom mark, byggnader, gator och vägar, vatten- och avloppsnät, samt långfristiga fordringar mot främst kommunala företag. Enligt de kommunala redovisningsreglerna värderas inte kommunala tillgångar till marknadsvärdet. I stället ligger det historiska anskaffningsvärdet till grund för värderingen. Det innebär att tillgångarna redovisas till utgiften vid anskaffningstillfället, med avdrag för gjorda avskrivningar och eventuella nedskrivningar. Övriga tillgångar består främst av omsättnings-tillgångar som utgörs av förråd, lager, kortfristiga fordringar och placeringar samt kapital i kassa eller bank.

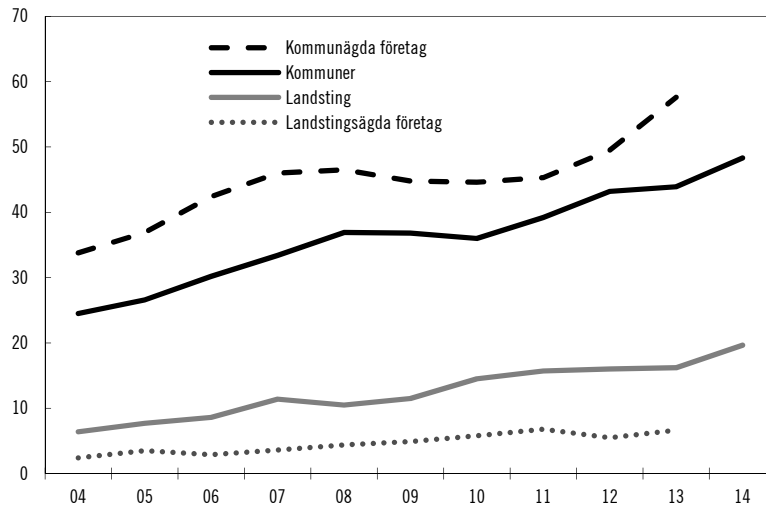
Den 31 december 2015 uppgick värdet av kommunernas och landstingens sammanlagda tillgångar till 1 120 miljarder kronor. Det var 7,2 procent högre än den 31 december 2014. Kommunernas tillgångar uppgick till 869 miljarder kronor och landstingens tillgångar till 251 miljarder kronor.

En förklaring till att tillgångarna ökade 2015 var en historiskt hög nivå på investeringsutgifterna. Detta var en följd av bl.a. urbaniseringen och av att en stor del av kommunernas fastighetsinnehav var i behov av renovering eller nybyggnation. En stor del av investeringarna skedde även i de kommun- och landstingsägda företagen (se diagram 3.6).

Skr. 2015/16:102

Diagram 3.6 Investeringar 2004–2014

Miljarder kronor

Källa: Räkenskapsammandrag för kommuner och landsting, Statistiska centralbyrån.

Kommunernas och landstingens skulder ökade

Kommunsektorns skulder uppgick till 674 miljarder kronor 2015, vilket var en ökning med 10 procent jämfört med 2014.

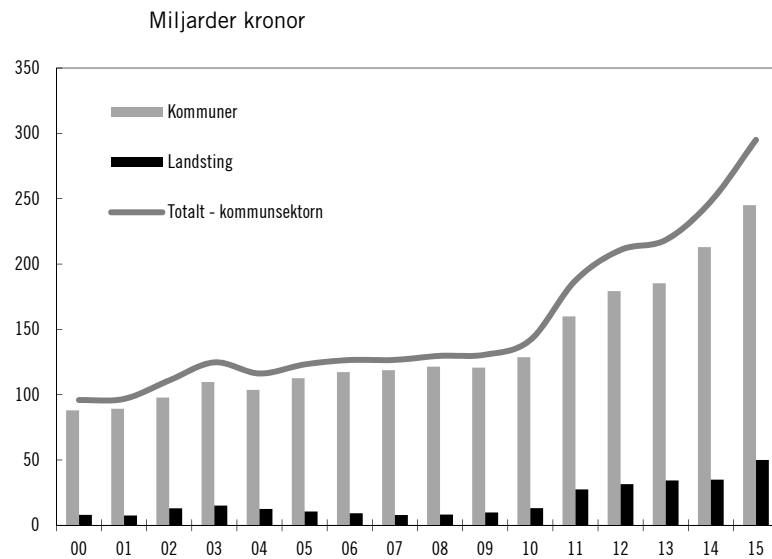
Skulderna består av avsättningar samt långfristiga och kortfristiga skulder. Avsättningar är långfristiga skulder som är okända till exakt belopp och/eller vilket datum de förfaller till betalning. Av kommunsektorns totala avsättningar 2015 om sammanlagt 141 miljarder kronor svarade pensionsskulderna för den största delen, 122 miljarder kronor. Pensionsskulderna ökade med 7,6 procent jämfört med 2014. Med pensionsskulder avses i detta sammanhang pensionsförpliktelser intjänade fr.o.m. 1998.

De långfristiga skulderna i kommunsektorn uppgick 2015 till 295 miljarder kronor (se diagram 3.7). Den största delen utgjordes av lån i banker och kreditinstitut. Kommunsektorns långfristiga skulder ökade med 108 miljarder kronor 2015. Den genomsnittliga ökningen uppgick till 12 procent per år 2011–2015. Under samma tidsperiod ökade kommunernas långfristiga skulder med 85 miljarder kronor, eller med i genomsnitt ca 11 procent per år. Landstingens långfristiga skulder ökade med 23 miljarder kronor, eller med i genomsnitt ca 16 procent per år.

Ökningen av de långfristiga skulderna förklaras delvis av att en del av kommunernas och landstingens investeringar lånefinansierades. En ytterligare förklaring är att de ökade investeringsutgifterna i de kommunala företagen även ökade skulderna hos kommunerna och landstingen

eftersom det har skett en ökning av de vidareförmedlade lånen från kommuner och landsting till de kommunala företagen. Dessa lån motsvaras av en långfristig fordran på tillgångssidan.

Diagram 3.7 Långfristiga skulder 2000–2015

Källa: Räkenskapsammandrag för kommuner och landsting, Statistiska centralbyrån.

Tabell 3.2 Långfristiga skulder

Kronor per invånare

	Genomsnitt 2011–2015	Genomsnitt 2015	Högst skuld 2015	Lägst skuld 2015
Kommuner	20 301	24 846	96 513	0
Landsting	3 714	5 135	18 823	0

Källa: Räkenskapsammandrag för kommuner och landsting, Statistiska centralbyrån.

Pensionsförpliktelser intjänade före 1998 redovisas som en ansvarsförbindelse utanför balansräkningen. Detta åtagande är relativt stort jämfört med de totala skulderna i balansräkningen, men ska också resultera i utbetalningar under en lång tid. Kommunsektorns ansvarsförbindelser avseende pensionsåtaganden uppgick till 359 miljarder kronor 2015, vilket var en minskning med 14 miljarder kronor jämfört med 2014. Minskningen berodde på att utbetalningar av pensioner fr.o.m. 2014 normalt kommer överstiga uppräknings av skulden i takt med att de som har tjänat in pensionsmedlen går i pension. Skulden hade också minskat genom att kommuner försäkrat bort en del av sin tidigare skuld.

År 2011–2015 minskade ansvarsförbindelserna avseende pensionsförpliktelser intjänade före 1998 med 8 miljarder kronor, eller med i genomsnitt -0,5 procent per år. Under samma tidsperiod ökade avsättningarna för pensioner i balansräkningen med 41 miljarder kronor, eller med i genomsnitt ca 11 procent per år. Den totala pensionskulden skiljde sig åt mellan enskilda kommuner respektive landsting (se tabell

3.3). Den kommun som hade lägst skuld per person hade försäkrat bort stora delar av sin pensionsskuld. Detta innebär att kommunen eller landstinget löser in skulden och betalar in medlen till ett försäkringsbolag, som därefter förvaltar dem. Det går dock inte att helt försäkra bort risken. Skr. 2015/16:102

Tabell 3.3 Totala pensionsförpliktelser

Kronor per invånare

	Genomsnitt 2015	Högst skuld 2015	Lägst skuld 2015
Kommuner	24 661	42 561	380
Landsting	24 232	33 446	18 902

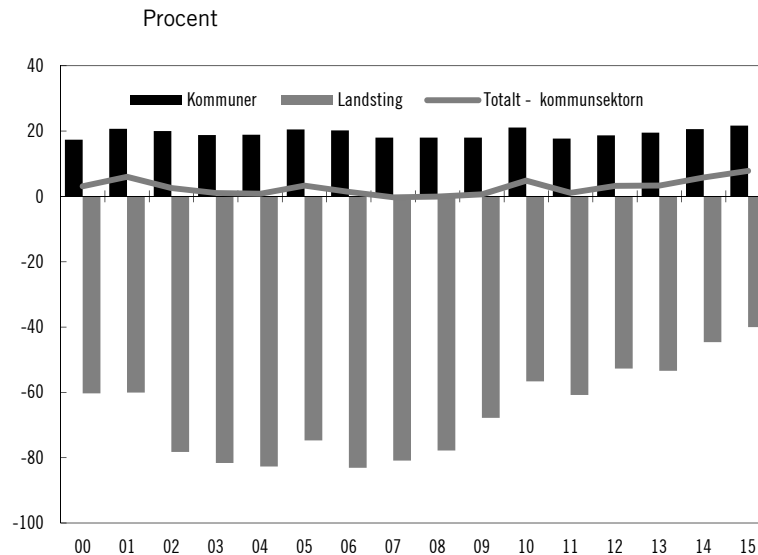
Källa: Räkenskapsammandrag för kommuner och landsting, Statistiska centralbyrån.

Kommunerna har högre soliditet än landstingen

Soliditet är ett nyckeltal som anger hur stor del av de totala tillgångarna som är finansierade med eget kapital och är därmed ett mått på det långsiktiga finansiella utrymmet.

Soliditeten exklusive ansvarsförbindelsen för pensioner intjänade före 1998, dvs. soliditeten enligt balansräkningen, uppgick till sammanlagt 40 procent för kommunerna och landstingen 2015, vilket var 1 procentenhet lägre än 2014. Kommunernas genomsnittliga soliditet uppgick till 46 procent, vilket var 2 procentenheter lägre än 2014. Landstingens genomsnittliga soliditet uppgick till 19 procent, vilket var 1 procentenhet lägre än 2014.

Soliditeten för kommunsektorn kan även beskrivas med hänsyn tagen till samtliga pensionsförpliktelser, dvs. inklusive den del av pensionerna som tjänats in före 1998 och som redovisas som en ansvarsförbindelse (se diagram 3.8).

Diagram 3.8 Soliditet inklusive samtliga pensionsförpliktelser 2000–2015

Källa: Räkenskapsammandrag för kommuner och landsting, Statistiska centralbyrån.

Om hela pensionsförpliktelsen inkluderas var soliditeten 8 procent för kommunsektorn 2015. Det var en ökning med 2 procentenheter jämfört med 2014. Kommunernas soliditet var 22 procent, medan landstingen hade en negativ soliditet motsvarande -40 procent. Kommunernas soliditet var i genomsnitt 5 procentenheter högre 2015 jämfört med 2000, medan landstingens genomsnittliga soliditet var 20 procentenheter högre 2015. Landstingens soliditet var som lägst 2004 och 2006.

Spridningen mellan kommuner och mellan landsting var dock betydande (se tabell 3.4). Av kommunerna hade 203 en positiv soliditet (70 procent) 2015 när hela pensionsskulden inkluderades och av landstingen var det 1 som hade en positiv soliditet.

Tabell 3.4 Soliditet inklusive samtliga pensionsförpliktelser

Procent

	Genomsnitt 2011–2015	Genomsnitt 2015	Högst soliditet 2015	Lägst soliditet 2015
Kommuner	20	22	69	-74
Landsting	-50	-40	3	-141

Källa: Räkenskapsammandrag för kommuner och landsting, Statistiska centralbyrån.

Statsbidragen till kommuner och landsting består, som anförts i avsnitt 1, av generella och riktade statsbidrag. Med generella statsbidrag avses i denna skrivelse bidrag som utbetalas från anslagen 1:1 Kommunalekonomisk utjämning, 1:2 Utjämningsbidrag för LSS-kostnader, 1:4 Stöd till kommuner och landsting och 1:5 Tillfälligt stöd till kommuner och landsting under utgiftsområde 25 Allmänna bidrag till kommuner. De två sist nämnda anslagen var tillfälligt uppförda i budgeten för 2015. Med riktade statsbidrag avses i denna skrivelse utbetalningar till kommuner och landsting från anslag inom andra utgiftsområden, som är avsedda för konsumtion. Till följd av denna avgränsning omfattas exempelvis inte statsbidrag för investeringar, som 2015 uppgick till ca 1,4 miljarder kronor. I avsnitt 4.1 och 4.2 redovisas uppgifter om statsbidragen 2010–2015. I avsnitt 4.3 redovisas statsbidragens betydelse för enskilda kommuner och landsting 2014. I avsnitt 4.4 beskrivs utgångspunkterna för den fördjupade redovisningen som följer i avsnitt 5–7 om de riktade statsbidragen till hälso- och sjukvården, socialtjänsten och skolväsendet.

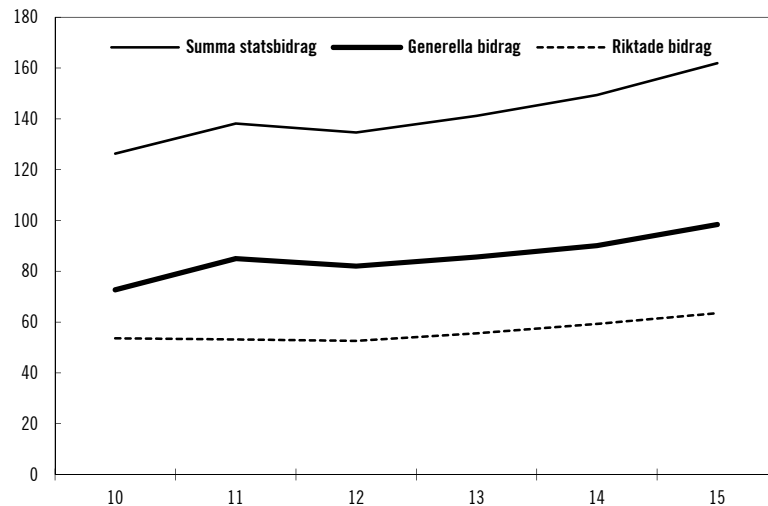
4.1 Statsbidragen 2015

Enligt preliminära uppgifter från Ekonomistyrningsverket uppgick statsbidragen till kommuner och landsting till 162 miljarder kronor 2015, varav 98 miljarder kronor utgjordes av generella statsbidrag och 64 miljarder kronor av riktade statsbidrag. Statsbidragen motsvarade 17 procent av kommunernas och landstingens intäkter, vilket var 4 procentenheter högre än 2014.

Jämfört med 2010 hade statsbidragen ökat med 36 miljarder kronor 2015, vilket huvudsakligen berodde på en ökning av det generella statsbidraget med 26 miljarder kronor 2010–2015 (se diagram 4.1). Jämfört med 2014 ökade statsbidragen med 12 miljarder kronor 2015, varav 8 miljarder kronor avsåg generella statsbidrag och 4 miljarder kronor riktade statsbidrag. Ökningen av de generella statsbidragen mellan 2014 och 2015 berodde på att kommunerna och landstingen tillfördes 863 miljoner kronor efter förslag i propositionen Höständringsbudget för 2015 (prop. 2014/15:99, utg. omr. 25, bet. 2014/15:FiU21, rskr. 2014/15:255) samt ytterligare 9,8 miljarder kronor med anledning av flyktingsituationen efter förslag i propositionen Extra ändringsbudget för 2015 (prop. 2015/16:47 utg. omr. 25, bet. 2015/16:FiU18, rskr. 2015/16:93).

År 2010–2012 uppgick de riktade statsbidragen till ungefär samma nivå, 53 miljarder kronor per år. Sedan 2013 har sedan dessa bidrag ökat varje år. Mellan 2010 och 2015 ökade utbetalningarna av riktade statsbidrag med 10 miljarder kronor.

Miljarder kronor

Anm.: Preliminära uppgifter avseende 2015. Uppgifterna avser transfereringar till kommuner och landsting för konsumtion och inkluderar statsbidrag till ideella organisationer på det kommunala området.
Källa: Ekonomistyrningsverket.

4.2 De riktade statsbidragen 2015

År 2015 utbetalades riktade statsbidrag från 81 anslag. Dessa anslag används bl.a. för att finansiera ett eller flera statsbidrag för olika ändamål. Antalet statsbidrag överstiger således antalet anslag.

År 2015 ökade de riktade statsbidragen med sammanlagt 4 miljarder kronor jämfört med 2014. På 24 av de ovan nämnda anslagen översteg de samlade statsbidragen 100 miljoner kronor. På 11 av anslagen översteg bidragen 1 miljard kronor. Ökningen av de riktade statsbidragen bestod främst av ökade utbetalningar från anslaget 1:2 Ersättningar och bostadskostnader under utgiftsområde 8 Migration och anslaget 1:2 Kommunersättning vid flyktmottagande under utgiftsområde 13 Integration och jämställdhet. Ökningen uppgick till 2,2 respektive 2,1 miljarder kronor. Samtidigt minskade de riktade statsbidragen inom flera andra utgiftsområden.

Från utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg utbetalades riktade statsbidrag om totalt 30,6 miljarder kronor, vilket motsvarade 48 procent av de riktade statsbidragen 2015. Utbetalningarna från utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning, uppgick till 10,5 miljarder kronor, vilket motsvarade ca 17 procent av de riktade statsbidragen.

De riktade statsbidragen från anslaget 1:5 Bidrag för läkemedelsförmånerna under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg uppgick till 24,5 miljarder kronor. Det var därmed det anslag från vilket störst utbetalningar av riktade statsbidrag gjordes 2015. I utbetalningarna ingick även en förskotts betalning om 1,8 miljarder kronor som avsåg januari 2016. De näst största utbetalningarna av riktade stats-

bidrag skedde från anslaget 1:2 Kommunersättningar vid flyktingmottagande under utgiftsområde 13 Integration och jämställdhet och uppgick till 9,3 miljarder kronor. De tredje största utbetalningarna gjordes från anslaget 1:2 Ersättningar och bostadskostnader under utgiftsområde 8 Migration. Utbetalningarna från detta anslag uppgick till 6,4 miljarder kronor.

Skr. 2015/16:102

Tabell 4.1 Statsbidrag per utgiftsområde avsedda för konsumtion i kommuner och landsting

Utgiftsområde	Antal anslag	Miljoner kronor	Andel, procent
1. Rikets styrelse	6	103	0,2
4. Rättsväsendet	1	1	0,0
5. Internationell samverkan	2	3	0,0
6. Försvar och samhällets krisberedskap	4	298	0,5
7. Internationellt bistånd	1	10	0,0
8. Migration	1	6 423	10,1
9. Hälsovård, sjukvård och social omsorg	14	30 594	48,2
10. Ekonomisk trygghet vid sjukdom och handikapp	2	1 706	2,7
13. Integration och jämställdhet	5	9 438	14,9
14. Arbetsmarknad och arbetsliv	4	2 726	4,3
16. Utbildning och universitetsforskning	13	10 496	16,5
17. Kultur, medier, trossamfund och fritid	10	1 237	1,9
18. Samhällsplanering, bostadsförsörjning, byggande och konsumentpolitik	5	35	0,1
19. Regional tillväxt	1	152	0,2
20. Allmän miljö- och naturvård	1	3	0,0
21. Energi	4	93	0,1
22. Kommunikationer	4	48	0,1
23. Areella näringar, landsbygd och livsmedel	1	1	0,0
24. Näringsliv	2	86	0,1
Summa	81	63 453	100

Anm.: Preliminära uppgifter.
Källa: Ekonomistyrningsverket.

4.3 Statsbidragens betydelse för enskilda kommuner och landsting 2014

I syfte att redovisa statsbidragens betydelse för enskilda kommuner och landsting används i det följande uppgifter från 2014. Motsvarande uppgifter för 2015 fanns inte tillgängliga vid framtagandet av denna skrivelse. Statsbidragen uppgick 2014 till 145 miljarder kronor, vilket i genomsnitt motsvarade 13 procent av kommunernas och landstingens samlade intäkter. Statsbidragens andel av de enskilda kommunernas res-

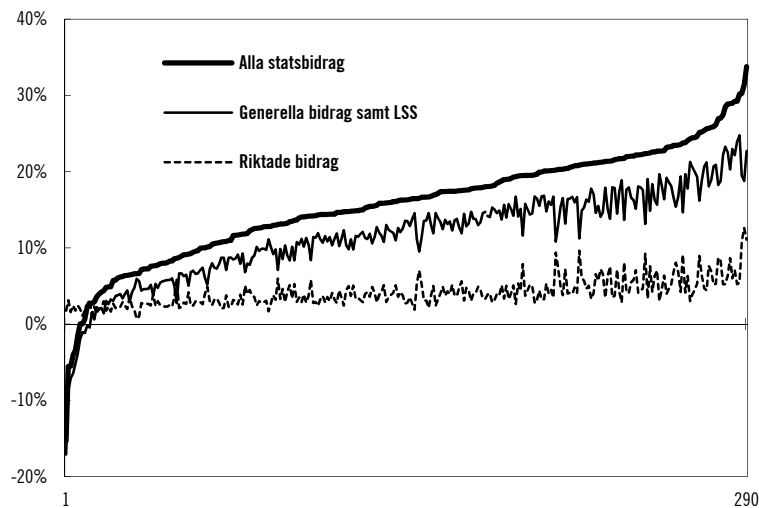
pektive landstingens intäkter skiljde sig emellertid, särskilt bland kommunerna.

Statsbidragen till kommunerna 2014

Statsbidragen till kommunerna uppgick till 88 miljarder kronor 2014, varav 64 miljarder kronor utgjordes av generella statsbidrag och 24 miljarder kronor av riktade statsbidrag. I genomsnitt motsvarade kommunernas intäkter från statsbidrag 11 procent de totala intäkterna 2014. I 73 procent av kommunerna utgjorde intäkterna från statsbidragen en högre andel jämfört med genomsnittet (se diagram 4.2). Statsbidragen motsvarade som lägst -15 procent av intäkterna och som högst 34 procent av dessa. Att det sammanlagda utfallet var negativt för 8 kommuner berodde på att dessa betalade avgifter i utjämningsystemet. De generella statsbidragen motsvarade i genomsnitt 8 procent av kommunernas intäkter, medan de riktade statsbidragen i genomsnitt motsvarade 3 procent av intäkterna. De generella statsbidragen motsvarade som lägst -16 procent och som högst 26 procent intäkterna, medan de riktade statsbidragen som lägst motsvarade 1 procent och som högst 13 procent av intäkterna.

Diagram 4.2 Statsbidrag per kommun 2014

Andel av intäkterna, stigande ordning efter summan statsbidrag

Anm.: Avgifter respektive bidrag i det kommunalekonomiska utjämningsystemet samt avgifterna/bidragen i utjämningsystemet för LSS-kostnader räknas här in i det generella statsbidraget.

Källa: Räkenskapssammandraget för kommuner 2014, Statistiska centralbyrån.

Statsbidragen till landstingen 2014

Enligt landstingens egna redovisningar uppgick statsbidragen till dem (exklusive Gotland) till 57 miljarder kronor 2014, varav 25,5 miljarder kronor utgjordes av generella statsbidrag och 32 miljarder kronor av riktade statsbidrag (se diagram 4.3). Statsbidraget för läkemedelsförmånerna var det enskilt största riktade statsbidraget och uppgick till

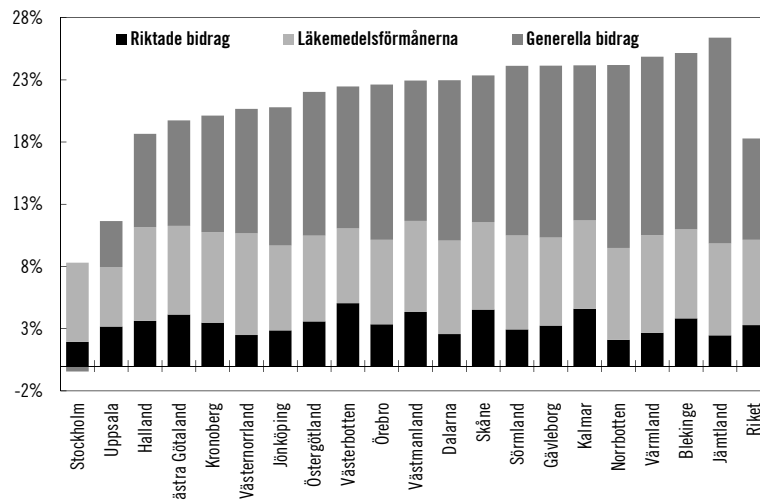
21,4 miljarder kronor 2014. De övriga riktade statsbidragen till landstingen uppgick till 10,3 miljarder kronor.

Skr. 2015/16:102

I genomsnitt motsvarade landstingens intäkter från statsbidrag 18 procent av de samlade intäkterna 2014, varav 8 procent utgjordes av generella statsbidrag, 7 procent av statsbidraget för läkemedelsförmånerna och 3 procent av övriga riktade statsbidrag. För 18 av 20 landsting utgjorde intäkterna från statsbidragen en högre andel av de samlade intäkterna än genomsnittet. Statsbidragens andel av intäkterna motsvarade som lägst 8 procent och som högst 26 procent av dessa. Även dessa skillnader kan huvudsakligen förklaras av det kommunalekonomiska utjämningsystemet. Det generella statsbidraget motsvarade som lägst -0,3 procent och som högst 17 procent av landstingens intäkter. Bidraget för läkemedelsförmånerna motsvarade som lägst 5 procent och som högst 8 procent av intäkterna. De övriga riktade statsbidragen motsvarade som lägst 2 procent och som högst 5 procent av intäkterna.

Diagram 4.3 Statsbidrag per landsting 2014

Andel av intäkterna, stigande ordning efter summan statsbidrag

Anm.: Avgifter respektive bidrag i det kommunalekonomiska utjämningsystemet räknas in i det generella statsbidraget. Gotlands kommun ingår inte i sammanställningen.

Källa: Ekonomitabeller för landsting 2014, Sveriges Kommuner och Landsting.

4.4 Statsbidragen till vissa kommunala verksamheter

I avsnitt 5–7 lämnas en fördjupad redovisning av de riktade statsbidragen inom hälso- och sjukvården, socialtjänsten och skolväsendet avseende 2015. Denna avgränsning har valts då verksamheterna på dessa områden omfattar huvuddelen av de för kommuner och landsting obligatoriska verksamheterna.

Den fördjupade redovisningen omfattar utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg, från vilket bidrag till socialtjänsten och

Skr. 2015/16:102 hälso- och sjukvården utbetalades, utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning, från vilket bidrag till hälso- och sjukvården utbetalades, samt utgiftsområdena 16 Utbildning och universitetsforskning och 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid, från vilka riktade bidrag till skolväsendet utbetalades. Vad gäller hälso- och sjukvården och socialtjänsten lämnas fullständiga redovisningar av de riktade statsbidragen till kommunsektorn och omfattningen av dessa 2015. Någon uttömmande beskrivning lämnas dock inte av statsbidragen till skolväsendet. Från anslaget 1:5 Utveckling av skolväsendet under utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning utbetalades statsbidrag till kommunerna för ca 50 olika insatser. Det saknas dock i vissa fall redovisning om hur de anslagna medlen fördelade sig på olika ändamål och mottagare. Detta är t.ex. fallet när medlen på ett anslag är fördelade på delposter under ett anslag eller i enlighet med villkor uppställda i regleringsbrev. Det saknas därför en fullständig redovisning av det totala antalet statsbidrag till kommunsektorn avseende skolväsendet. Redogörelsen för de riktade statsbidragen omfattar därför endast 12 riktade statsbidrag till skolväsendet.

5 Hälso- och sjukvård

Landstingens verksamhet inom hälso- och sjukvården omfattar primärvård, specialiserad somatisk vård, specialiserad psykiatrisk vård, övrig hälso- och sjukvård, läkemedelsförmånerna och politisk verksamhet inriktad på hälso- och sjukvården. I avsnittet redovisas även tandvårdsverksamheten.

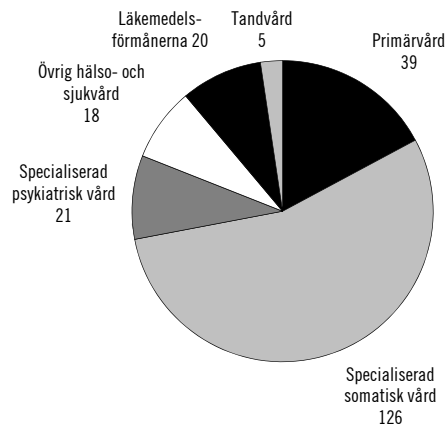
Antalet anställda i hälso- och sjukvården, inklusive den tandvårdsverksamhet som utförs av landstingen, uppgick 2014 till 222 000 personer, varav 80 procent var kvinnor och 20 procent män.

De totala nettokostnaderna för hälso- och sjukvården uppgick 2014 till 229 miljarder kronor. Landstingens nettokostnader för tandvården uppgick till drygt 5,4 miljarder kronor.

Patientbesöken i hälso- och sjukvårdsverksamhet som bedrevs i privat regi utgjorde 34 procent av samtliga besök 2014.

Miljarder kronor

Anm.: Avser nettokostnader.

Källa: Statistik om hälso- och sjukvård samt regional utveckling 2014, Sveriges Kommuner och Landsting.

5.1 Nationella mål för hälso- och sjukvården

Det övergripande målet för den svenska hälso- och sjukvården är enligt HSL en god hälsa och vård på lika villkor för hela befolkningen. Med hälso- och sjukvård avses enligt lagen åtgärder för att medicinskt förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador. HSL omfattar dock inte tandvård. Enligt lagen ska vården ges med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans värdighet. Den som har det största behovet av hälso- och sjukvård ska ges företräde till vården. Till hälso- och sjukvården hör även sjuktransporter och verksamheten att ta hand om avlidna.

I tandvårdslagen (1985:125) anges att målet för tandvården är en god tandhälsa och en tandvård på lika villkor för hela befolkningen.

Målet för hälso- och sjukvården 2015 var att befolkningen skulle erbjudas en behovsanpassad, tillgänglig och effektiv vård av god kvalitet (prop. 2014/15:1 utg.omr.9, bet. 2014/15:SoU1).

5.2 Riktade statsbidrag till hälso- och sjukvården

År 2015 fanns 20 statsbidrag riktade till landstingens verksamheter inom hälso- och sjukvården. Även Gotlands kommun tilldelas, i egenskap av huvudman för hälso- och sjukvården på Gotland, statsbidrag av detta slag. Med landsting avses i det följande därför även Gotlands kommun. Statsbidragen utbetalades från anslag på utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg samt utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet

Skr. 2015/16:102 vid sjukdom och funktionsnedsättning. De statsbidrag som omfattas av redovisningen uppgick till ca 29 miljarder kronor.

Följande riktade statsbidrag under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg omfattas av redovisningen:

- bidrag för mänskliga vävnader och celler,
- bidrag för psykiatri,
- tandvårdsförmåner,
- kompetenscentrum på tandvårdsområdet,
- bidrag för läkemedelsförmånerna,
- cancersatsningen,
- prestationsbunden vårdgaranti,
- insatser mot hiv/aids och andra smittsamma sjukdomar,
- kvinnors hälsa och förlossningsvård,
- Rett Center i Jämtlands läns landsting,
- sjukvård i internationella förhållanden,
- kroniska sjukdomar,
- Nätverket Hälsofrämjande hälso- och sjukvård,
- specialistkompetenskurser,
- rådgivning och annat personligt stöd till personer som ingår i personkretsen enligt LSS,
- tolktjänst, och
- utrustning för elektronisk kommunikation.

Följande riktade statsbidrag under utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning omfattas av redovisningen:

- en kvalitetssäker och effektiv sjukskrivningsprocess,
- rehabiliteringsgarantin, och
- försäkringsmedicinska utredningar.

Nedan följer en redogörelse för de ovan nämnda riktade bidragen.

Bidrag för mänskliga vävnader och celler

Statsbidraget för mänskliga vävnader och celler ska användas för utgifter till landstingen för kvalitets- och säkerhetsnormer enligt lagen (2008:286) om kvalitets- och säkerhetsnormer vid hantering av mänskliga vävnader och celler.

Landstingens kostnader för genomförandet av de krav som lagen ställer beräknades till 119 miljoner kronor per år 2008–2017. Landstingen kompenseras för genomförandet, både genom en ekonomisk reglering i enlighet med den kommunala finansieringsprincipen via det generella statsbidraget och genom ett riktat statsbidrag. Uppdelningen av den ekonomiska kompensationen till landstingen är fastställd i enlighet med önskemål från Sveriges Kommuner och Landsting (SKL). Kompensationen via det generella statsbidraget och det riktade statsbidraget uppgick till sammanlagt 119 miljoner kronor 2015. Det riktade statsbidraget fördelades mellan vissa landsting utifrån en fördelningsnyckel som tagits fram av SKL, som tar hänsyn till omfattningen av respektive landstings arbete och kostnader på området.

För 2015 avsattes i enlighet med vad som ovan anförts 74 miljoner kronor till stödet på anslaget 1:10 Bidrag för mänskliga vävnader och

Bidrag för psykiatri

Satsningen på psykiatri och psykisk hälsa påbörjades 2007 och omfattade 842 miljoner kronor 2015. Medlen har sedan starten huvudsakligen fördelats genom överenskommelser mellan staten och SKL. Överenskommelserna har innefattat dels utvecklingsinsatser, dels prestationsmedel som har betalats ut till kommunerna och landstingen. Målgruppen för den överenskommelse som gällde 2015 var barn och unga med psykisk ohälsa och personer med omfattande eller komplicerad psykiatrisk problematik (dnr S2014/08909/FS). Villkoren för att ta del av statsbidraget var kopplade till målen i överenskommelsen. Sammanfattningsvis innebar målen att patienternas, brukarnas och de anhörigas inflytande och möjligheter att enkelt hitta information om hjälp och stöd skulle öka. Vidare skulle de genomförda insatserna bidra till en ökad samordning och gemensam planering mellan vårdhuvudmännen för den aktuella målgruppen. Användningen av tvångsåtgärder inom den psykiatriska tvångsvården skulle minska och patienternas och brukarnas upplevda delaktighet öka. Kvalitetsregistren skulle i högre utsträckning användas för att följa upp patienternas läkemedelsbehandling och erbjuda hälsofrämjande åtgärder. Avsikten var också att kunskaperna om hälsofrämjande, förebyggande och tidiga insatser för att motverka psykisk ohälsa skulle öka samt att användningen av denna kunskap skulle öka inom de berörda verksamheterna.

Enligt Myndigheten för vård- och omsorgsanalys har flertalet av insatserna nått de uppsatta målen (se rapporten Psykisk hälsa – ett gemensamt ansvar, Myndigheten för vård- och omsorgsanalys 2015:10). Insatserna har lett till omfattande arbete runt om i landet och många positiva resultat har uppnåtts. Det kvarstår emellertid flera kvalitets-, jämlikhets- och effektivitetsutmaningar för vården och omsorgen när det gäller personer med psykisk ohälsa.

Det riktade statsbidraget för den aktuella satsningen fördelades i förhållande till mottagarnas andel av invånarna i riket den 31 december 2014, under förutsättning att landstingen respektive kommunerna uppfyllt vissa grundkrav och prestationer kopplade till de ovan nämnda målen. Kammarkollegiet betalade på regeringens uppdrag (dnr S2015/07985/FS) ut dessa medel till SKL, som i sin tur betalade ut bidrag till kommunerna och landstingen. Samtliga län uppfyllde grundkraven och ett eller flera av prestationsmålen.

För 2015 avsattes i enlighet med vad som ovan anförts 630 miljoner kronor till satsningen för kommunerna, landstingen och även en mindre del till SKL för administration på anslaget 1:8 Bidrag till psykiatri under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg. Av detta belopp utbetalades 353 miljoner kronor till landstingen och 232 miljoner kronor till kommunerna.

Tandvårdvårdsförmåner

År 1974 infördes en allmän tandvårdsförsäkring som omfattade alla typer av behandlingar. Landstingen fick i och med denna reform ett lagstadgat

ansvar för avgiftsfri barn- och ungdomstandvård, som de har kvar än i dag.

Det statliga tandvårdsstödet som för närvarande gäller för vuxna infördes i och med 2008 års tandvårdsreform (prop. 2007/08:49, bet. 2007/08:SoU9, rskr. 2007/08:145). Riksdagen beslutade i samband med detta om inrättandet om mål för det statliga tandvårdsstödet. Tandvårdsstödet har två övergripande mål; att bibehålla en god tandhälsa hos individer med inga eller små tandvårdsbehov och att möjliggöra för individer med stora tandvårdsbehov att få tandvård till en rimlig kostnad.

Det statliga tandvårdsstödet är en form av medfinansiering där patienterna betalar cirka två tredjedelar av tandvårdskostnaderna. Landstingen bär inte några direkta kostnader för den vård som faller inom ramen för det statliga tandvårdsstödet utan agerar som mellanhand mellan patienten och staten.

Den statliga subventionen ges direkt till patienten vid besöket hos tandvården. Försäkringskassan utbetalar det statliga bidraget till tandvårdsgivaren i enlighet med vårdgivarnas redovisning av vilken tandvård som utförts. Kostnadsutfallet för det statliga tandvårdsstödet beror bl.a. på patientens val av tandvårdsgivare – landstingens folktandvård eller privata tandvårdsgivare.

Tandvårdsstödet består av tre delar. Det allmänna tandvårdsbidraget ska stimulera till regelbundna besök hos tandläkare och är främst tänkt att användas för undersökningar och förebyggande tandvård. Högkostnadsskyddet innebär att den försäkrade vid större behandlingar inte behöver betala hela kostnaden själv. Det särskilda tandvårdsbidraget som infördes 2013 riktar sig till personer som har sjukdomar eller funktionsnedsättningar som ökar risken för försämrad tandhälsa.

För 2015 avsattes i enlighet med vad som ovan anförts 5,79 miljarder kronor till stödet på anslaget 1:4 Tandvårdsförmåner under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg. Av detta belopp utbetalades 1,63 miljarder kronor till landstingens folktandvård och 3,62 miljarder kronor till privata tandvårdsgivare.

Kompetenscentrum på tandvårdsområdet

Socialstyrelsen har sedan 1998 fördelat statsbidrag till olika kompetenscentrum på tandvårdsområdet som bedriver verksamhet inriktad på sällsynta odontologiska diagnoser. Statsbidraget utbetalades 2015 till Mun-H-Center i Göteborg, Kompetenscentrum för sällsynta odontologiska tillstånd i Jönköping och till Odontologiskt kunskapscentrum i norr i Umeå. Dessa centrum är organisatoriskt underordnade landstinget i respektive län. Syftet med statsbidraget är att samla och sprida kunskap om tandvård för personer med sällsynta medicinska tillstånd eller med små eller mindre kända funktionshinder, vilket kan förväntas bidra till en kvalitetshöjning inom tandvården. Statsbidraget täcker kostnader för uppgifter som är av nationell karaktär och som bedöms vara en nationell resurs för vårdgivare, brukare och patienter.

För 2015 avsattes i enlighet med vad som ovan anförts 8 miljoner kronor för satsningen på anslaget 1:4 Tandvårdsförmåner under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg. Hela beloppet utbetalades till de berörda landstingen.

För att ändamålsenliga och säkra läkemedel ska kunna förskrivas till en rimlig kostnad för den enskilde utbetalas ett särskilt statsbidrag till landstingen. Detta bidrag infördes i samband med att ansvaret för kostnaderna för läkemedelsförmånerna 1998 flyttades från staten till landstingen.

År 2015 enades staten och SKL om en överenskommelse om statsbidraget till landstingen för kostnaderna för läkemedelsförmåner m.m. (dnr S2015/01661/FS). Överenskommelsen innebar att landstingen skulle erhålla ett statsbidrag om 22,48 miljarder kronor för 2015, inklusive ett bidrag för landstingens kostnader för läkemedel för behandling av hepatit C 2014. År 2015 beslutades och utbetalades emellertid bidrag om sammanlagt 24,47 miljarder kronor efter att utbetalningen för en månad tidigare lagts. Den tidigare lagda utbetalningen, som flyttades från januari 2016 till december 2015, uppgick till 1,8 miljarder kronor.

Överenskommelsen omfattade även en vinst-/förlustdelningsmodell, som bl.a. innebar att om kostnaderna med mer än 3 procent översteg det bidragsbelopp som staten och SKL kommit överens om så skulle staten och landstingen dela på de överstigande kostnaderna. Kostnaderna för läkemedelsförmånerna 2015 blev högre än det överenskomna beloppet, vilket innebar att landstingen skulle erhålla ytterligare 304 miljoner kronor avseende 2015. Denna utbetalning har dock belastat anslaget för 2016.

För 2015 avsattes avsattas i enlighet med vad som ovan anförts 22,65 miljarder kronor till stödet på anslaget 1:5 Bidrag för läkemedelsförmånerna under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg. Till landstingen utbetalades 24,47 miljarder kronor, vilket innebär att anslagskrediten belastades.

Cancersatsningen

Riksdagen har beslutat om en satsning för att skapa en mer jämlik och tillgänglig cancervård. Satsningen omfattar 500 miljoner kronor per år 2015–2018 (prop. 2014/15:1 utg.omr. 9, bet. 2014/15: SoU1, rskr. 2014/15:71). Regeringen och SKL ingick som ett led i genomförandet av satsningen en överenskommelse om kortare väntetider i cancervården 2015 (dnr S2015/00470/FS). Den övergripande målsättningen med överenskommelsen var att förbättra tillgängligheten inom cancervården genom att korta väntetiderna och minska de regionala skillnaderna. Den viktigaste åtgärden för att åstadkomma detta var att införa ett gemensamt nationellt system med standardiserade vårdförlopp. Som villkor för att beviljas statsbidrag skulle landstingen uppfylla ett antal grundläggande krav, bl.a. besluta om att införa systemet med standardiserade vårdförlopp och lämna in en handlingsplan för hur de skulle införa detta system. Landstingen skulle därefter bl.a. lämna in en redovisning för hur de hade infört fem standardiserade vårdförlopp.

Överenskommelsen mellan regeringen och SKL omfattade ca 445 miljoner kronor, varav 413 miljoner kronor avsåg statsbidrag till landstingen. Inom överenskommelsen avsattes även 12 miljoner kronor till de regionala cancercentrumen (RCC) för regionalt stöd samt

Skr. 2015/16:102 9 miljoner kronor till SKL för nationellt och regionalt stöd. RCC är landstingens kunskapsorganisation inom cancerområdet.

För 2015 avsattes i enlighet med vad som ovan anförts 500 miljoner kronor till satsningen på anslaget 1:6 Bidrag till folkhälsa och sjukvård under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg. Av detta belopp utbetalades 413 miljoner kronor till landstingen.

Prestationsbunden vårdgaranti

År 2010–2015 fanns ett särskilt statsbidrag som uppgick till 1 miljard kronor per år, vars syfte var att förbättra tillgängligheten till hälso- och sjukvården, den s.k. kömiljarden (dnr S2013/08788/FS). Kömiljarden var en prestationsbaserad satsning för att landstingen skulle korta väntetiderna i vården. Satsningen reglerades i årliga överenskommelser mellan regeringen och SKL. För att få ta del av medlen inom ramen för överenskommelsen skulle landstingen uppfylla ett antal grundläggande krav, bl.a. rapportera väntetider och ledtider till den nationella väntetidsdatabasen. Landstingen skulle därutöver erbjuda patienter ett besök eller en behandling i den specialiserade vården inom 60 dagar från det att beslut om remiss till första besök fattats, alternativt från det att beslut om operation eller behandling fattats. Kraven var högre än de krav som ställs enligt den lagreglerade nationella vårdgarantin.

Enligt Myndigheten för vård- och omsorgsanalys fick omkring 90 procent av patienterna vård inom den nationella vårdgarantins gränser 2014, men det fanns betydande skillnader mellan och inom landsting. Några generella skillnader i väntetid mellan män och kvinnor har dock inte konstaterats (Varierande väntan på vård, Myndigheten för vård- och omsorgsanalys 2015:5).

Samtliga landsting fick ta del av statsbidraget som fastställdes i relation till respektive landstings andel av rikets befolkning och utifrån uppnådda resultat. Endast ett landsting klarade samtliga krav och erhöll därmed fullt bidrag.

För 2015 avsattes i enlighet med vad som ovan anförts 988 miljoner kronor till satsningen på anslaget 1:9 *Prestationsbunden vårdgaranti* under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg. Av detta belopp utbetalades 984 miljoner kronor till landstingen.

Insatser mot hiv/aids och andra smittsamma sjukdomar

Ett särskilt statsbidrag utgår för insatser mot hiv/aids och andra smittsamma sjukdomar i syfte att förstärka och komplettera de insatser som landstingen och vissa kommuner vidtar mot dessa sjukdomar. Statsbidraget utbetalas i enlighet med förordningen (2013:666) om statsbidrag till landsting och vissa kommuner för insatser mot hivinfektioner. Insatserna syftar till att begränsa spridningen av hivinfektion samt att förstärka och komplettera insatser mot andra sexuellt överförbara och blodburna sjukdomar. Vidare ska insatserna begränsa konsekvenserna av hivinfektionen för samhället och enskilda samt skapa öppenhet om infektionen och aids för att undvika att personer som lever med en sådan infektion eller deras anhöriga stigmatiseras och diskrimineras. Insatserna ska även förstärka samverkan mellan landsting och kommuner för kunskapsuppbyggnad och kunskapsförmedling.

Statsbidrag får enligt den ovan nämnda förordningen lämnas till Stockholms läns landsting, Skåne läns landsting eller Västra Götalands landsting eller till kommuner som ingår i dessa landsting. Statsbidrag får endast lämnas för insatser som grundar sig på vetenskap och beprövad erfarenhet, eller vars resultat kan följas upp och utvärderas genom vetenskapliga metoder, och som vidtas för att uppnå de mål som anges ovan.

Folkhälsomyndigheten fördelar statsbidraget utifrån inkomna ansökningar. Med utgångspunkt i den rådande epidemiologiska situationen i landet ska sådana ansökningar prioriteras som bedöms ha betydelse för smittskyddet i hela landet. Ansökningar som bedöms stödja det smittskyddsarbete som ett landsting är skyldigt att bedriva enligt smittskyddslagen (2004:168) ska också proriteras. Även ansökningar som avser insatser som ska genomföras i samverkan mellan landsting, mellan kommuner eller mellan landsting och kommuner, eller avser insatser som ska genomföras i samverkan med ideella organisationer som företräder olika preventionsgrupper, ska prioriteras.

För 2015 avsattes i enlighet med vad som ovan anförts 95 miljoner kronor till satsningen på anslaget 2:4 Insatser mot hiv/aids och andra smittsamma sjukdomar under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg. Av detta belopp utbetalades 18 miljoner kronor till kommunerna och 77 miljoner kronor till landstingen.

Kvinnors hälsa och förlossningsvård

Efter förslag i propositionen Vårändringsbudget för 2015 (prop. 2014/15:99, bet. 2014/15:FiU21, rskr 2014/15:255) infördes ett statsbidrag för att förbättra förlossningsvården och att stärka insatserna för kvinnors hälsa. Mot denna bakgrund ingick staten och SKL en överenskommelse om satsningar i förlossningsvården och om vård som stärker kvinnors hälsa (dnr S2015/07777/FS).

För att få ta del av statsbidraget skulle landstingen åta sig att i efterhand redovisa vilka insatser detta använts till, samt motivera valet av insatsen och ange vilken nytta insatsen hade medfört och/eller kommer att medföra inom förlossningsvården samt övrig hälso- och sjukvård som rör kvinnors hälsa. Vidare skulle landstingen redogöra för sin bedömning av behovet av kompetens på 1–5 års sikt inom förlossningsvården och övrig hälso- och sjukvård som rör kvinnors hälsa. Statsbidraget fördelades i relation till landstingens andel av rikets befolkning.

För 2015 avsattes i enlighet med vad som ovan anförts 200 miljoner kronor till satsningen på anslaget 1:6 Bidrag till folkhälsa och sjukvård under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg. Hela beloppet utbetalades till landstingen.

Rett Center i Jämtlands läns landsting

Rett Center i Jämtlands läns landsting är ett nationellt center för Rett syndrom, som är en sällsynt, men svår neurologisk störning. Syndromet drabbar företrädesvis flickor i spädbarnsåldern, men förekommer även bland pojkar. Centret samlar en tvärprofessionell kompetens för att möta komplexa funktionshinder hos personer med Rett syndrom samt för att stödja anhöriga. Centret fungerar som specialistklinik för högspeciali-

serad vård, som klinisk forskningsenhet och som kompetenscenter. Rett Center har beviljats statsbidrag om 7 miljoner kronor per år sedan 2003.

För 2015 avsattes i enlighet med vad som ovan anförts 7 miljoner kronor till satsningen på anslaget 1:6 Bidrag till folkhälsa och sjukvård under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg. Hela beloppet utbetalades till Jämtlands läns landsting.

Sjukvård i internationella förhållanden

Som en följd av det svenska EU-medlemskapet och de sjukvårdsavtal som Sverige har tecknat med andra EU-länder har Sverige kostnader för gränsöverskridande vård. Anslaget 1:7 Sjukvård i internationella förhållanden under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg bekostar konventionsvård, turistvård, pensionärvård och sjuk- och tandvårdstjänster för vilka staten har ett kostnadsansvar.

Staten lämnar bidrag till landstingen för deras kostnader i enlighet med förordningen (2013:711) om ersättningar för vissa kostnader för gränsöverskridande vård. Utbetalningarna påverkas av personers mönster för boende, studier, arbete och resande. Det finns också administrativa faktorer, t.ex. eftersläpning i debiteringen från andra länder för turist- och pensionärvård, som påverkar utgifterna.

För 2015 avsattes i enlighet med vad som ovan anförts 612 miljoner kronor för stödet på anslaget 1:7 Sjukvård i internationella förhållanden under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg. Av detta belopp utbetalades 217 miljoner kronor till landstingen.

Kroniska sjukdomar

Efter förslag i budgetpropositionen för 2014 påbörjades en fyraårig satsning på att förbättra vården för personer med kroniska sjukdomar (prop. 2013/14:1 utg.omr. 9, bet. 2013/14:SoU1, rskr. 2013/2014:125). Satsningen pågår fram t.o.m. 2017. Inom ramen för satsningen har en nationell strategi för att förebygga och behandla kroniska sjukdomar beslutats av regeringen (dnr S2014/00395/FS). Därutöver fördelar regeringen statsbidrag till olika insatser för att förbättra vården för personer med kroniska sjukdomar. År 2015 fördelades totalt 100 miljoner kronor till insatser av detta slag. Bland annat ingick regeringen en överenskommelse med SKL om kunskapsstöd och uppföljning inom hälso- och sjukvården 2015 (dnr S2014/06936/FS). I överenskommelsen ingick att främja spridning och tillämpning av nationella kunskapsstöd och gemensamma behandlingsrekommendationer för landstingen. Vidare ingick att främja ett patientcentrerat arbetssätt och metoder samt att följa upp verksamheterna inom primärvården. För dessa insatser avsattes totalt 30 miljoner kronor, varav 10 miljoner kronor fördelades direkt till landstingen utifrån lokala behov och förslag på utvecklingsprojekt med särskild koppling till uppföljning och patientcentrerad vård i primärvården.

För 2015 avsattes i enlighet med vad som ovan anförts 100 miljoner kronor till satsningen på anslaget 1:6 Bidrag till folkhälsa och sjukvård under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg. Av detta belopp utbetalades som planerats 10 miljoner kronor till landstingen.

Inom ramen för satsningen på kroniska sjukdomar (se ovan) beslutade regeringen även om statsbidrag till Nätverket hälsofrämjande hälso- och sjukvård, som Östergötlands läns landsting är huvudman för (dnr S2015/02266/FS). Beslutet fattades efter att nätverket ansökt om att få genomföra insatser som bidrar till arbetet med den nationella strategin för att förebygga och behandla kroniska sjukdomar. Det övergripande syftet med insatserna var att stärka hälsofrämjande arbete och patient-centrerade förhållningssätt i hälso- och sjukvården.

Nätverket hälsofrämjande hälso- och sjukvård är en del av det internationella nätverket Health Promoting Hospitals and Health Services, som initierades av Världshälsoorganisationen 1993. Nätverket arbetar med utvecklingen av en hälsofrämjande hälso- och sjukvård med fokus på god vård och jämlik hälsa för patienter, medarbetare och befolkning. De flesta landsting ingår i nätverket.

För 2015 avsattes i enlighet med vad som ovan anförts 3 miljoner kronor till satsningen på anslaget 1:6 Bidrag till folkhälsa och sjukvård under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg. Hela detta belopp utbetalades till Östergötlands läns landsting.

Specialistkompetenskurser

Av Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2008:17) om läkares specialiseringstjänstgöring framgår att det för varje specialitet finns ett antal delmål som ska vara uppfyllda för att den enskilda läkaren ska uppnå kraven för att få bevis om specialistkompetens. Varje delmål ska uppfyllas genom en fastställd metod för lärande, t.ex. klinisk tjänstgöring, teoretiska studier och kurser. Varje sjukvårdshuvudman ska planera för vidareutbildning av de läkare som är anställda hos huvudmannen. Statens ansvar är att sätta tydliga mål för kompetenskraven. Dessutom stödjer staten landstingen genom att ta ett särskilt, i huvudsak finansiellt, ansvar för vissa kurser, s.k. specialistkompetenskurser inom ramen för specialistutbildningen.

I enlighet med förordningen (2015:284) med instruktion för Socialstyrelsen beslutade myndigheten under 2015 om tillhandahållande och fördelning av platser till de specialistkompetenskurser som anordnas med statliga medel. Socialstyrelsen fördelade statsbidrag till landstingen för anordnandet av dessa kurser 2015.

För 2015 avsattes i enlighet med vad som ovan anförts 8 miljoner kronor till satsningen på anslaget 1:6 Bidrag till folkhälsa och sjukvård under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg. Av detta belopp utbetalades 5 miljoner kronor till landstingen.

Rådgivning och annat personligt stöd till personer som ingår i personkretsen enligt LSS

Insatsen rådgivning och annat personligt stöd som ställer krav på särskild kunskap om problem och livsbetingelser för människor med stora och varaktiga funktionshinder (råd och stöd) är en av de nio insatser som omfattas av lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, förkortad LSS. Till skillnad från övriga insatser enligt LSS, som kommunerna ansvarar för, är det landstingen som ansvarar för

insatsen råd och stöd. Insatsens syfte är att tillförsäkra enskilda rätten till expertstöd som ett komplement till andra insatser, t.ex. habilitering, rehabilitering och socialtjänst. LSS ska säkerställa enskilda som omfattas av lagen, och deras anhöriga, insatser av rådgivande och allmänt stödjande karaktär på medicinska, psykologiska, sociala och pedagogiska områden.

I samband med att LSS trädde i kraft 1994 infördes ett statsbidrag till landstingen med syftet att kompensera dessa för den kostnadsökning som införandet av lagen medförde. Socialstyrelsen fördelar medlen efter en fördelningsmodell baserad på respektive landstings andel av befolkningen i riket.

För 2015 avsattes i enlighet med vad som ovan anförts 95 miljoner kronor till stödet på anslaget 4:2 Vissa statsbidrag inom funktionshindersområdet under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg. Hela beloppet utbetalades till landstingen.

Tolktjänst

Enligt HSL ska landstingen erbjuda tolktjänst för vardagstolkning för döva, hörselskadade och personer med dövblindhet. Sedan 1994 erhåller landstingen statsbidrag för att kompensera dessa för de ökade kostnader som följde av att begreppet vardagstolkning utvidgades (prop. 1992/93:159, bet. 1992/93:SoU19, rskr. 1992/93:321). Antalet registrerade tolkanvändare uppgick 2014 till ca 7 400 personer och samma år utfördes ca 215 000 tolktimmar. Socialstyrelsen fördelar statsbidraget till landstingen enligt en fördelningsmodell, med utgångspunkten att statsbidraget i genomsnitt ska täcka 40 procent av landstingens kostnader för tolktjänsten.

För 2015 avsattes i enlighet med vad som ovan anförts 74 miljoner kronor till stödet från anslaget 4:2 Vissa statsbidrag inom funktionshindersområdet under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg. Hela beloppet utbetalades till landstingen.

Utrustning för elektronisk kommunikation

Statsbidraget till utrustning för elektronisk kommunikation syftar enligt förordningen (2014:298) om statsbidrag till utrustning för elektronisk kommunikation till att stimulera landstingen att tillhandahålla sådan utrustning till döva eller gravt hörselskadade personer och personer med dövblindhet, talskada eller språkstörning. Målgruppen omfattar ca 1 000 personer och ca 250 närstående till dessa. Statsbidraget syftar vidare till att utveckla kompetensen hos den berörda personalen. Statsbidraget har betalats ut i olika former sedan 1992.

Socialstyrelsen betalar ut statsbidraget till landstingen utan föregående rekvisition. Medlen fördelas enligt en modell som utgår från landstingens genomsnittliga kostnader för utrustning till elektronisk kommunikation de tre föregående åren och respektive landstings andel av befolkningen i riket.

För 2015 avsattes i enlighet med vad som ovan anförts 20 miljoner kronor till stödet på anslaget 4:2 Vissa statsbidrag inom funktionshindersområdet under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg. Av detta belopp utbetalades 19 miljoner kronor till landstingen.

Sedan 2006 har regeringen och SKL årligen ingått överenskommelser för att stimulera landstingen till att ge frågor om sjukskrivning högre prioritet i hälso- och sjukvården och för att utveckla sjukskrivningsprocessen, den s.k. sjukskrivningsmiljarden. Genom överenskommelserna har landstingen getts ekonomiska drivkrafter att prioritera frågor om sjukskrivning för att därmed åstadkomma en effektiv och kvalitetssäker sjukskrivningsprocess och bidra till en stabil sjukfrånvaro. Överenskommelserna har omfattat 1 miljard kronor per år.

De åtgärder som har vidtagits inom ramen för sjukskrivningsmiljarden har bidragit till att stärka vårdens arbete med att effektivisera sjukskrivningsprocessen genom ett mer strukturerat och metodiskt arbetssätt. Ledningsnivåerna inom hälso- och sjukvården bedöms nu i större utsträckning än tidigare se sjukskrivning som en del av vård och behandling och följer även upp arbetet (Ledning och styrning av hälso- och sjukvårdens arbete med patienters sjukskrivning, Karolinska Institutet, 2013).

Utbetalningsmodellen för 2015 var tvådelad och bestod dels av en villkorad del, kopplad till konkreta åtgärder som hälso- och sjukvården skulle genomföra, dels en rörlig del kopplad till förändringar i sjukfrånvaron i respektive landstingsområde (dnr S2013/08823/SF). Av den villkorade delen, som uppgick till 575 miljoner kronor, utbetalades 571 miljoner kronor till landstingen 2015. På grund av att några landsting inte uppfyllt alla villkor betalades 4 miljoner kronor av statsbidraget inte ut. Av den rörliga delen, som uppgick till 230 miljoner kronor, utbetalades 171 miljoner kronor till landstingen. På grund av att alla landsting inte uppfyllt villkoren för den rörliga delen betalades 59 miljoner kronor av de avsatta medlen inte ut.

För 2015 avsattes i enlighet med vad som ovan anförts 805 miljoner kronor till satsningen på anslaget 1:6 Bidrag för sjukskrivningsprocessen under utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning. Av detta belopp utbetalades 742 miljoner kronor till landstingen.

Rehabiliteringsgarantin

År 2008–2015 ingick staten överenskommelser med SKL om en rehabiliteringsgaranti. Huvudsyftet med rehabiliteringsgarantin var att de diagnosgrupper som stod för merparten av både de korta och de långa sjukskrivningarna skulle erbjudas utökad möjlighet till medicinsk rehabilitering för att förebygga sjukfrånvaro eller underlätta återgång i arbete. Inom rehabiliteringsgarantin fördelades statsbidrag till landstingen för vissa behandlings- och rehabiliteringsinsatser riktade mot en avgränsad krets av personer. Ett krav för att en specifik behandlingsmetod skulle omfattas av garantin var att det skulle finnas vetenskapligt stöd för att metoden ledde till bättre hälsa och förbättrad arbetsförmåga.

År 2015 omfattade rehabiliteringsgarantin 750 miljoner kronor. Av detta belopp avsattes 712 miljoner kronor för landstingens behandlingar och 38 miljoner kronor för forskning, implementering, utvärdering och utveckling (dnr S2014/08820/SF). Statsbidraget till landstingen baserades på en ersättning per patient som avslutat behandlings- eller re-

Skr. 2015/16:102 habiliteringsinsatser inom ramen för vissa angivna utgångspunkter i överenskommelsen.

År 2015 genomförde regeringen en översyn av rehabiliteringsgarantin. I översynen beaktades de utvärderingar av garantin som gjorts av bl.a. Karolinska institutet och Riksrevisionen (se t.ex. Ledning och styrning av hälso- och sjukvårdens arbete med patienters sjukskrivning [Karolinska Institutet, 2013], Rehabiliteringsgarantins effekter på hälsa och sjukfrånvaro [ISF 2014:12], Överenskommelser mellan regeringen och SKL inom hälso- och sjukvården – frivilligt att delta men svårt att tacka nej [RIR 2014:20] och Rehabiliteringsgarantin fungerar inte – tänk om eller lägg ner [RIR 2015:19]). I sina granskningar hade Riksrevisionen bl.a. kritiserat den höga detaljeringsgraden i överenskommelsen. En slutsats som drogs med anledning av översynen var att rehabiliteringsgarantin påverkade vårdens förutsättningar på ett sätt som inte var önskvärt och att den förväntade effekten på sjukfrånvaron hade uteblivit. Mot denna bakgrund avvecklades rehabiliteringsgarantin fr.o.m. 2016.

År 2015 avsattes i enlighet med vad som ovan anförts 750 miljoner kronor till satsningen på anslaget 1:6 Bidrag för sjukskrivningsprocessen under utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet med sjukdom och funktionsnedsättning. Av detta belopp utbetalades 738 miljoner kronor till landstingen.

Försäkringsmedicinska utredningar

Sedan 2010 har staten och SKL ingått överenskommelser om ersättning till landsting som inom föreskriven tid, på beställning genomför och levererar fördjupade medicinska utredningar åt Försäkringskassan. Enligt överenskommelserna kan Försäkringskassan beställa utredningar som ska baseras på enbart en läkares utredning, s.k. särskilt läkarutlåtande, och utredningar som, förutom undersökning av läkare, innehåller inslag av flera kompetenser inom hälso- och sjukvården, s.k. teambaserad medicinsk utredning.

Överenskommelsen mellan regeringen och SKL 2013 omfattade dels statsbidrag om 200 miljoner kronor för fördjupade medicinska utredningar, dels statsbidrag om 50 miljoner kronor för genomförande av en pilotverksamhet med aktivitetsförmågeutredningar (dnr S2013/08822/SF). Statsbidragets storlek baserades på en ersättning om högst 38 000 kronor per levererad teambaserad medicinsk utredning och med högst 14 500 kronor per levererat särskilt läkarutlåtande. I enlighet med överenskommelsen om pilotverksamhet med aktivitetsförmågeutredningar utbetalades statsbidrag till de sex landsting som 2015 deltog i pilotverksamheten. Statsbidraget bestod i denna del av dels ett fast belopp som motsvarade upp till 70 procent av den prognostiserade volymen utredningar, dels en styckersättning på högst 14 400 kronor per utredning som översteg denna nivå.

För 2015 avsattes i enlighet med vad som ovan anförts 250 miljoner kronor till satsningen på anslaget 1:6 Bidrag för sjukskrivningsprocessen under utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning. Av detta belopp utbetalades 226 miljoner kronor till landstingen.

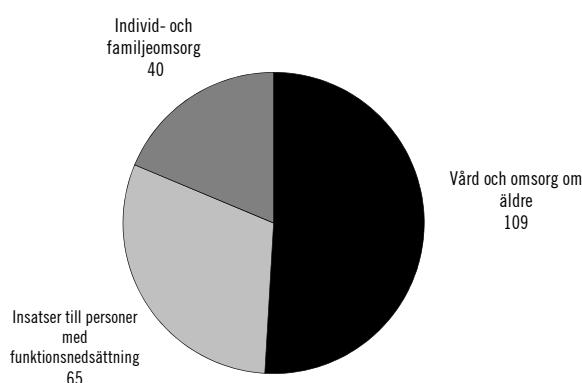
Verksamheterna inom socialtjänsten består av omsorg om äldre personer, stöd och service till personer med funktionsnedsättning samt individ- och familjeomsorg. Individ- och familjeomsorg är i sin tur uppdelad i den sociala barn- och ungdomsvården, vård av vuxna personer med missbruks- och beroendeproblem, stöd till brottsoffer samt ekonomiskt bistånd.

Antalet anställda i verksamheterna som inom socialtjänstens område bedrevs i kommunal regi uppgick 2014 till 218 500 personer. Av de anställda var ca 90 procent kvinnor (Personalstatistik, SKL).

Kostnaderna för verksamheterna inom socialtjänsten uppgick till totalt 214 miljarder kronor 2014. Fördelningen av dessa kostnader framgår av diagram 6.1.

Diagram 6.1 Kostnader per verksamhet för socialtjänst 2014

Miljarder kronor

Källa: Räkenskapsammandraget för kommuner, Statistiska centralbyrån.

6.1 Nationella mål för socialtjänsten

6.1.1 Omsorg om äldre personer

Kommunernas äldreomsorg ska enligt socialtjänstlagen (2001:453) inriktas på att äldre ska få leva ett värdigt liv och känna välbefinnande. Kommunerna ska verka för att äldre människor får möjlighet att leva och bo självständigt under trygga förhållanden samt ha en aktiv och meningsfull tillvaro i gemenskap med andra. Kommunerna ska även verka för att äldre får goda bostäder och ge dem som behöver det stöd och hjälp i hemmet samt annan lättåtkomlig service. Kommunerna ska vidare inrätta särskilda boendeformer för dem som behöver särskilt stöd.

Kommunerna ska också göra sig väl förtrogna med levnadsförhållandena för äldre och planera sina insatser för dessa. Vid planeringen ska kommunerna samverka med landstingen samt andra samhällsorgan och organisationer.

Kommunerna ska vidare verka för att det finns tillgång till personal med kunskaper i tre av de nationella minoritetsspråken – finska, meänkieli och samiska – när detta behövs i omvårdnaden om äldre.

Därutöver har riksdagen beslutat om nationella mål för äldrepolitiken (prop. 2008/09:1 utg.omr. 9 avsnitt 3.4, bet. 2008/09:SoU1, rskr. 2008/09:127). Enligt dessa mål ska äldre kunna leva ett aktivt liv och ha inflytande i samhället och över sin vardag, samt kunna åldras i trygghet och med bibehållet oberoende. De ska bemötas med respekt samt ha tillgång till god vård och omsorg.

6.1.2 Insatser för personer med funktionsnedsättning

Kommunerna ska enligt socialtjänstlagen verka för att personer som av fysiska, psykiska eller andra skäl möter betydande svårigheter i sin livsföring får möjlighet att delta i samhällets gemenskap och leva som andra. Kommunerna ska medverka till att den enskilde får en meningsfull sysselsättning och får bo på ett sätt som är anpassat efter hans eller hennes behov av särskilt stöd samt inrätta bostäder med särskild service.

Kommunerna ska vidare göra sig väl förtrogna med levnadsförhållandena för personer med funktionsnedsättningar och planera sina insatser för dessa. Vid planeringen ska kommunerna samverka med landstingen samt andra samhällsorgan och organisationer. I samband med åtgärder som rör barn ska barnets bästa särskilt beaktas.

Målsättningen med verksamhet som bedrivs enligt LSS är att personer med omfattande funktionsnedsättning ska få möjlighet att leva som andra. Verksamheterna ska enligt lagen främja jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet. Verksamheterna ska grundas på respekt för den enskildes självbestämmanderätt och integritet, och de berörda personerna ska i största möjliga utsträckning ges inflytande och medbestämmande över insatserna.

Därutöver har riksdagen beslutat om nationella mål för funktionshinderspolitiken (prop. 2012/13:1 utg.omr. 9 avsnitt 1, bet. 2012/13:SoU1, rskr. 2012/13:115). Målen är en samhällsgemenskap med mångfald som grund, att samhället utformas så att människor med funktionsnedsättning i alla åldrar blir fullt delaktiga i samhällslivet och jämlikhet i levnadsvillkor för flickor och pojkar, kvinnor och män med funktionsnedsättning.

Vidare har regeringen uttalat att stöden till personer med funktionsnedsättning är en viktig del av arbetet med att förverkliga FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. God kvalitet, kompetens, likabehandling och rättsäkerhet ska prägla stödverksamheterna, och en helhetssyn tillämpas vid stöd och service till personer med funktionsnedsättning (prop. 2015/16:1 utg.omr. 9 avsnitt 7.8.1, rskr. 2015/16:102).

Det övergripande målet för verksamheterna inom individ- och familjeomsorgen är att stärka förmågan och möjligheten till social delaktighet för människor i ekonomiskt och socialt utsatta situationer, samt att stärka skyddet för utsatta barn (prop. 2008/09:1 utg.omr. 9 avsnitt 3.4, bet. 2008/09:SoU1, rskr. 2008/09:127).

I samband med att åtgärder som rör barn vidtas ska barnets bästa särskilt beaktas. Vid beslut eller andra åtgärder som rör vård- eller behandlingsinsatser för barn ska vad som är bäst för barnet vara avgörande.

Sociala barn- och ungdomsvården

Kommunerna har enligt socialtjänstlagen ett övergripande ansvar för att barn och ungdomar ska växa upp under trygga och goda förhållanden, och ska i nära samarbete med hemmen främja en allsidig personlighetsutveckling och en gynnsam fysisk och social utveckling hos barn och ungdomar, samt bedriva förebyggande arbete för att förhindra att barn och ungdomar får illa.

Kommunerna ska vidare aktivt arbeta för att förebygga och motverka missbruk av alkoholhaltiga drycker, andra beroendeframkallande medel och dopningsmedel bland barn och ungdomar, samt, tillsammans med andra samhällsorgan, organisationer och andra, uppmärksamma och verka för att barn och ungdomar inte vistas i miljöer som är skadliga för dem.

Kommunerna ska följa utvecklingen hos barn och ungdomar som har visat tecken till en ogynnsam utveckling samt, i nära samarbete med hemmen, sörja för att dessa får det skydd och stöd som de behöver. I vissa situationer kan tvångsvård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga behöva tillgripas för att ge barn och unga skydd, vård och stöd.

Vård av vuxna personer med missbruks- och beroendeproblem

Kommunerna ska enligt socialtjänstlagen arbeta för att förebygga och motverka missbruk av alkohol och andra beroendeframkallande medel. Vidare ansvarar kommunerna för att vuxna med missbruksproblematik får den hjälp de behöver. I särskilda fall kan tvång tillgripas enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall. Målet för dessa ingripanden är att motivera den intagna att frivilligt medverka till fortsatt behandling.

Stöd till brottsoffer

Enligt socialtjänstlagen ska kommunerna verka för att den som utsatts för brott, och dennes närstående, får stöd och hjälp. Kommunerna ska särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation. Kommunerna ska också beakta att barn som bevittnat våld mot eller andra övergrepp av eller mot närstående också är offer för brott.

Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller få dem tillgodosedda på något annat sätt har enligt socialtjänstlagen rätt till bl.a. ekonomiskt bistånd. Rätten till ett sådant bistånd utgår från en individuell behovsbedömning. Målet med såväl ekonomiskt bistånd som annat bistånd är att stärka den enskildes möjligheter att leva ett självständigt liv.

6.2 Riktade statsbidrag till socialtjänsten

Inom socialtjänstens område fanns 1,39 miljarder kronor avsatta för riktade statsbidrag, fördelade på åtta riktade statsbidrag 2015. Samtliga av dessa bidrag finansierades från anslag under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg. Av det nämnda beloppet utbetalades 1,38 miljarder kronor som statsbidrag 2015.

Följande riktade bidrag omfattas av redovisningen:

- evidensbaserad praktik,
- förbättrade stöd- och behandlingsinsatser vid omhändertagande av berusade personer,
- utbildning och kompetensutvecklingsinsatser inom den sociala barn- och ungdomsvården,
- utvecklingsmedel för arbetet med våldsutsatta kvinnor och barn, eller barn som bevittnat våld eller våldsutövare,
- personligt ombud,
- bemanningssatsningen,
- investeringsstöd till äldreboenden, och
- fritidspeng barn i hushåll med försörjningsstöd.

De fyra förstnämnda bidragen är en del av satsningen på styrning med kunskap, som regleras i förordningen (2015:155) om statlig styrning med kunskap avseende hälso- och sjukvård och socialtjänst. En gemensam nämnare för dessa bidrag är att de syftar till att öka förutsättningarna för att insatserna inom socialtjänsten baseras på bästa tillgängliga kunskap. De riktade statsbidragen utgör stöd för att utveckla samverkan på den nationella, regionala och lokala nivån.

Nedan följer en redogörelse för de ovan nämnda riktade bidragen.

Evidensbaserad praktik

Staten har sedan 2011 ingått årliga överenskommelser med SKL och finansierat arbetet med att stödja utvecklingen av evidensbaserad praktik inom socialtjänstens område, i syfte att brukare och patienter ska få del av insatser som bygger på bästa tillgängliga kunskap.

År 2011–2014 utvecklade staten tillsammans med SKL regionala samverkans- och stödstrukturer för kunskapsutveckling inom socialtjänstens verksamhetsområden. De kan liknas vid en slags infrastruktur för att möjliggöra kunskapsutveckling och kunskapsutbyte. I överenskommelsen för 2015 angavs att staten skulle fortsätta att stödja utvecklingen av nämnda stödstrukturer för att ytterligare förenkla samverkan mellan nationell, regional och lokal nivå (dnr S2015/00317/FST).

Inom ramen för satsningen inrättades 2015 även ett kansli för en Nationell samrådsgrupp för kunskapsstyrning inom socialtjänsten. På nationell och regional nivå fortsatte utvecklingsarbetet under detta år utifrån tidigare satta mål avseende den sociala barn- och ungdomsvården och verksamhetsområdet stöd till personer med funktionsnedsättning.

För 2015 avsattes i enlighet med vad som ovan anförts sammanlagt 60 miljoner kronor till satsningen fördelade på anslaget 4:5 Stimulansbidrag åtgärder inom äldrepolitiken, anslaget 4:7 Bidrag till utveckling av socialt arbete och anslaget 6:2 Åtgärder avseende alkohol, narkotika, dopning, tobak, samt spel under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg. Uppgift saknas om hur stor del av detta belopp som fördelades till kommunerna.

Förbättrade stöd- och behandlingsinsatser vid omhändertagande av berusade personer

Statsbidraget till förbättrade stöd- och behandlingsinsatser vid omhändertagande av berusade personer har funnits sedan 2014. Statsbidraget syftar till att stödja det lokala och regionala utvecklingsarbete för att öka den medicinska säkerheten och förbättra omvårdnaden av personer som omhändertas enligt lagen om omhändertagande av berusade (1976:511), förkortad LOB (dnr S2014/2933/FST).

Målet med satsningen är att minska antalet personer som förvaras i häkte, efter att blivit omhändertagna av polis enligt LOB. Detta är särskilt angeläget för barn och ungdomar under 18 år som omhändertas.

För att erhålla bidrag skulle landstingen och kommunerna 2014, tillsammans med Polismyndigheten, gemensamt utveckla alternativa lösningar till förvaring i häkte av personer som omhändertas enligt LOB. År 2015 utbetalades statsbidraget till kommuner och landsting under förutsättning att dessa hade ingått en överenskommelse om insatserna, och att dessa inbegripit Polismyndigheten.

För 2015 avsattes i enlighet med vad som ovan anförts 35 miljoner kronor till satsningen på anslaget 4:7 Bidrag till utveckling av socialt arbete m.m. under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg. Hela beloppet utbetalades till kommunerna och landstingen.

Utbildning och kompetensutvecklingsinsatser inom den sociala barn- och ungdomsvården

Statsbidraget för utbildning och kompetensutvecklingsinsatser inom den sociala barn- och ungdomsvården syftar till att förstärka kommunernas arbete med att utveckla kompetensen inom den sociala barn- och ungdomsvården för att säkra en trygg och säker vård. Enligt Socialstyrelsens regleringsbrev för 2015 fick statsbidraget användas till utbildningsinsatser, stöd och handledning för oerfarna handläggare m.m. Målgruppen för insatserna var personal som sysslar med myndighetsutövning inom den sociala barn- och ungdomsvården, primärt socialsekreterare som har i huvudsaklig uppgift att utreda, dokumentera och följa upp barnavårdsärenden. Insatserna inleddes 2013 och ska avslutas 2016 (prop. 2012/13:1 utg.omr. 9 avsnitt 7.15.4, bet. 2012/13:SoU1, rskr. 2012/12:115).

Socialstyrelsen fördelar statsbidraget enligt en fördelningsmodell som baseras på antalet barn i ekonomiskt utsatta familjer 2003–2010.

För 2015 avsattes i enlighet med vad som ovan anförts 57 miljoner kronor till satsningen på anslaget 4:7 Bidrag till utveckling av socialt arbete under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg. Uppgift saknas om hur stor del av detta belopp som fördelades till kommunerna.

Utvecklingsmedel för arbetet med våldsutsatta kvinnor och barn, eller barn som bevittnat våld eller våldsutövare

Särskilda utvecklingsmedel har sedan 2007 för arbetet med våldsutsatta kvinnor och barn, eller barn som bevittnat våld eller våldsutövare avsatts. Statsbidragets syfte är att stimulera till en högre kvalitet i kommunernas arbete med våldsutsatta kvinnor och barn, barn som bevittnat våld samt våldsutövare.

Enligt socialtjänstlagen ska, som tidigare anförts, socialnämnden särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation. Socialnämnden ska också särskilt beakta att barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller emot närstående är offer för brott och ansvara för att barnet får det stöd och den hjälp som barnet behöver.

Utvärderingar av tidigare års satsningar visar att medlen har använts till att bl.a. kartlägga våld i nära relationer och att utveckla kunskapsutbyte och samarbete, samt att utveckla och uppdatera checklistor och rutiner för arbetet (Att kvalitetsutveckla arbetet mot våld i nära relationer, Socialstyrelsen och Umeå universitet, 2015).

Socialstyrelsen fördelade statsbidraget till både kommuner och ideella aktörer. För att få ta del av statsbidraget ska den sökande lämna uppgifter om projektets syfte och tillvägagångssätt samt tidplan och plan för dokumentation och uppföljning.

För 2015 avsattes i enlighet med vad som ovan anförts 70 miljoner kronor till satsningen på anslaget 4:7 Bidrag till utveckling av socialt arbete under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg. Av detta belopp utbetalades 67 miljoner kronor till 119 kommuner.

Personligt ombud

Statsbidraget för personligt ombud ska stödja kommuner som bedriver verksamhet med sådana ombud. Det personliga ombudet ska dels ge den enskilde bättre förutsättningar att påverka sin livssituation och delaktigheten i samhället, dels öka samverkan mellan statliga myndigheter, kommuner och landsting utifrån den enskildes önskemål och behov. Statsbidraget har utbetalats under olika former sedan 2000. År 2015 utbetalades bidraget enligt förordningen (2013:522) om statsbidrag till kommuner som bedriver verksamhet med personligt ombud för vissa personer med psykiska funktionsnedsättningar. Målgruppen för verksamheten var vuxna personer med psykiska funktionsnedsättningar och betydande och väsentliga svårigheter att utföra aktiviteter på olika livsområden. Kommunerna ansöker om statsbidraget hos länsstyrelserna, som sedan tillsammans med Socialstyrelsen fördelar medlen.

För 2015 avsattes i enlighet med vad som ovan anförts 104 miljoner kronor till satsningen på anslaget 4:1 Personligt ombud under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg. Av detta belopp utbetalades 95 miljoner kronor till kommunerna.

Bemanningsatsningen

Den s.k. bemanningssatsningen är ett statsbidrag som utbetalades första gången 2015, i syfte att öka bemanningen i den kommunalt finansierade vården och omsorgen om äldre. Bemanningssatsningen sträcker sig fram t.o.m. 2018 och beräknas uppgå till 2 miljarder kronor per år 2016–2018. Enligt regeringens uppdrag till Socialstyrelsen får statsbidraget användas till kostnader för personal som arbetar nära de äldre t.ex. omsorgspersonal, fysioterapeuter och arbetsterapeuter (dnr S2015/04099/FST och dnr S2015/04636/FST). Om oerfaren personal rekryteras ska dessa erbjudas insatser såsom introduktion, handledning och en utbildningsplan i syfte att säkerställa att personalrekryteringen står i relation till de enligt socialtjänstlagen gällande kvalitets- och kompetenskraven.

Statsbidraget fördelas enligt en modell som är baserad på standardkostnaderna i utjämningsmodellen för äldreomsorgen i det kommunala utjämningsystemet, vilket innebär att kommuner med en ofördelaktig struktur kan tilldelas relativt sett mer statsbidrag jämfört med kommuner som har en mer fördelaktigare struktur.

För 2015 avsattes i enlighet med vad som ovan anförts 995 miljoner kronor till satsningen på anslaget 4:5 Stimulansbidrag och åtgärder inom äldrepolitiken under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg. Statsbidraget utbetalades första gången 2015 och då enbart avseende insatser under det andra halvåret. Av detta belopp utbetalades 987 miljoner kronor till 289 kommuner.

Investeringsstöd till äldreboendestäder

Statsbidraget investeringsstöd till äldreboendestäder syftar till att stimulera anordnandet av särskilt boende för äldre eller trygghetsboendestäder. Målgruppen är äldre personer som behöver särskilt stöd eller personer som har fyllt 70 år. Statsbidraget har funnits i olika former sedan 2007. År 2010 ökades stödet till att även innefatta trygghetsboendestäder. Medel har betalats ut till byggnation av 10 500 särskilda boenden och 2 300 trygghetsboendestäder fram till augusti 2015. Statsbidraget kan sökas för både ny och ombyggnation, av både privata och kommunala fastighetsägare. Statsbidraget uppgår med ett visst stödbelopp per kvadratmeter av fastighetens yta.

I förordningen (2007:159) om investeringsstöd till äldreboendestäder m.m. finns ett antal villkor för att erhålla statsbidrag. Ett villkor är att de aktuella byggnadsprojekten inte samtidigt finansieras med hjälp av något annat statligt stöd. Byggnationerna ska dessutom uppfylla de grundläggande kraven för permanentboendestäder och därutöver utformas så att omvårdnadsarbete kan utföras i enlighet med de krav som kan ställas enligt arbetsmiljölagen (1977:1160). Mottagarna av statsbidraget förbinder sig vidare att under minst fyra år från det att statsbidraget betalats ut använda, eller överlåta fastigheten till annan som använder

Skr. 2015/16:102 bostäderna för det ändamål och i enlighet med de villkor som gällde för statsbidraget.

För 2015 avsattes i enlighet med vad som ovan anförts 264 miljoner kronor för satsningen på anslaget 4:5 *Stimulansbidrag och åtgärder inom äldrepolitiken* under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg. Av detta belopp utbetalades 88 miljoner kronor till kommunerna.

Fritidspeng barn i hushåll med försörjningsstöd

År 2014 och 2015 utbetalades ett bidrag till s.k. fritidspeng för barn i hushåll med försörjningsstöd. Enligt numera upphävda bestämmelser i socialtjänstlagen (4 a kap. 1–3§§) skulle hushåll som uppbar försörjningsstöd under sex månader av det senaste året, med barn i årskurs fyra till nio, av kommunerna beviljas fritidspeng för att täcka kostnaderna för barnets deltagande i fritidsaktiviteter. Barnets fritidsaktiviteter skulle vara regelbundna och ledarledda samt främja ett aktivt deltagande i samhällets gemenskap. Socialstyrelsen hade regeringens uppdrag att fördela ett riktat statsbidrag till kommunerna som avsåg kompensation för de ökade kostnaderna till följd av den ovan nämnda regleringen (dnr S2015/971/FST). Statsbidraget fördelades enligt en fördelningsnyckel som byggde på antalet barn i hushåll som haft försörjningsstöd i minst sex månader i respektive kommun. Statsbidraget avskaffades den 1 januari 2016 (prop. 2015/16:1 bet. 2015/16:SoU1, rskr 2015/16:102).

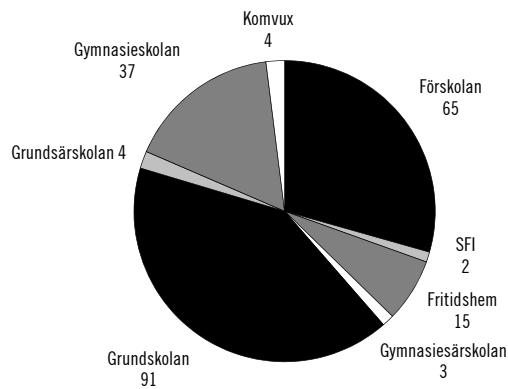
För 2015 avsattes i enlighet med vad som ovan anförts 81 miljoner kronor till satsningen på anslaget 4:7 Bidrag till utveckling av socialt arbete under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg. Hela beloppet utbetalades till kommunerna.

7 Skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet

I skolväsendet ingick 2015 förskola, förskoleklass, grundskola, grundskola, fritidshem, gymnasieskola, gymnasiesärskola, kommunal vuxenutbildning, särskild utbildning för vuxna samt utbildning i svenska för invandrare. Den pedagogiska personalen inom skolväsendet uppgick hösten 2015 till 308 100 anställda, varav ca 80 procent var kvinnor och ca 20 procent var män.

De totala kostnaderna för skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet uppgick 2014 till 221 miljarder kronor. Kostnaden per verksamhet redovisas i diagram 7.1.

Miljarder kronor

Källa: Statens skolverk.

7.1 Nationella mål för skolväsendet

I skollagens inledande kapitel anges övergripande mål som gäller för hela skolväsendet, och i vissa fall även för sådan annan pedagogisk verksamhet som omfattas av lagen. Enligt dessa mål ska alla barn och elever, oberoende av geografisk hemvist och sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i skolväsendet. Utbildningen ska också vara likvärdig oavsett var i landet den anordnas. För varje skolform finns vidare särskilda mål som närmare beskrivs i lagen. Nedan redogörs för dessa mål. Redogörelsen har avgränsats till de verksamheter som omfattas av redovisningen av de riktade bidrag som anges i avsnitt 7.2.

Målet för utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning är att Sverige ska vara en framstående kunskaps- och forskningsnation som präglas av hög kvalitet (prop. 2011/12:1 utg.omr. 16 avsnitt 2.3, bet. 2011/12:UbU1, rskr. 2011/12:98).

Det övergripande inriktningsmålet för regeringens insatser för förskolan och grundskolan är en verksamhet av hög och likvärdig kvalitet. Alla ska ges förutsättningar att uppnå de nationella målen och utveckla sina kunskaper, färdigheter och kompetenser så långt som möjligt (prop. 2014/15 utg.omr. 16, bet. 2014/15:UbU:1, rskr. 2014/15:90).

7.1.1 Förskolan

Förskolan ska enligt skollagen stimulera barns utveckling och lärande samt erbjuda barnen en trygg omsorg. Kommunerna är enligt lagen skyldiga att erbjuda barn förskola fr.o.m. ett års ålder i den omfattning som det behövs med hänsyn till föräldrarnas förvärvsarbete eller studier

Skr. 2015/16:102 eller om barnet har ett eget behov på grund av familjens situation i övrigt.

7.1.2 Fritidshemmet

Fritidshemmet ska komplettera skolan genom att stimulera elevernas utveckling och lärande samt erbjuda dem en meningsfull fritid och rekreation. Varje kommun ska erbjuda fritidshem t.o.m. vårterminen det år då eleven fyller 13 år.

7.1.3 Grundskolan

Enligt skollagen ska grundskolan ge eleverna kunskaper och värden och utveckla deras förmåga att tillägna sig dessa. Utbildningen ska utformas så att den bidrar till personlig utveckling, förbereder eleverna för aktiva livsval och ligger till grund för fortsatt utbildning. Utbildningen ska också förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på.

I utbildningen ska hänsyn tas till elevers olika behov. Eleverna ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. En strävan ska vara att uppväga skillnader i elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.

Utbildningen syftar också till att i samarbete med hemmen främja elevernas allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarsställande individer och medborgare.

7.1.4 Gymnasieutbildning

Gymnasie- och gymnasiesärskolan är avsedd att påbörjas av ungdomar efter avslutad grundskoleutbildning, eller motsvarande, fram t.o.m. det första kalenderhalvåret det år då de fyller 20. Gymnasie- och gymnasiesärskolan är frivilliga skolformer. Gymnasieskolan omfattar fr.o.m. hösten 2011 18 nationella program, varav 12 yrkesprogram och 6 högskoleförberedande program med totalt 60 olika inriktningar. Inom de nationella programmen finnas även s.k. särskilda varianter som är godkända av Statens Skolverk (Skolverket). För de elever som inte är behöriga till de nationella programmen finns 5 introduktionsprogram. I gymnasiesärskolan finns det fr.o.m. hösten 2013 totalt 9 nationella program och individuella program som är till för elever som inte kan följa undervisningen på ett nationellt program. Även inom gymnasiesärskolan finns möjlighet till särskilda varianter av program som godkänns av Skolverket. Gymnasie- och gymnasiesärskolan ska enligt skollagen ge en god grund för yrkesverksamhet och fortsatta studier samt för personlig utveckling och ett aktivt deltagande i samhällslivet. Skolans huvuduppgift är enligt läroplanen att förmedla kunskaper samt skapa förutsättningar för att eleverna ska tillägna sig och utveckla kunskaper.

7.1.5 Vuxenutbildning

Målet för de skolformer som ingår i kommunernas vuxenutbildning, dvs. kommunal vuxenutbildning (komvux), särskild utbildning för vuxna (särvux) och utbildning i svenska för invandrare (sfi), är enligt skollagen att vuxna ska stödjas och stimuleras i sitt lärande. De ska ges möjlighet att utveckla sina kunskaper och sin kompetens i syfte att stärka sin ställning i arbets- och samhällslivet samt att främja sin personliga utveckling. Utgångspunkten för utbildningen ska vara den enskildes behov och förutsättningar.

Kommunerna ska tillhandahålla komvux och särvux på grundläggande nivå och ansvarar för att de som har rätt att och önskar delta i sådan utbildning ges möjlighet att delta. En vuxen har rätt att delta i komvux och särvux på grundläggande nivå fr.o.m. det andra kalenderhalvåret det år den enskilde fyller 20 år, om han eller hon är bosatt i landet, saknar sådana kunskaper som normalt uppnås i grundskolan respektive grundskolas och har förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. För behörighet till särvux på grundläggande nivå gäller även att den vuxne ska ha en utvecklingsstörning.

Kommunerna ska även tillhandahålla komvux och särvux på gymnasial nivå. En vuxen är behörig att delta i utbildning på gymnasial nivå fr.o.m. det andra kalenderhalvåret det år han eller hon fyller 20 år, om han eller hon är bosatt i landet, saknar sådana kunskaper som utbildningen syftar till att ge, har förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen och uppfyller vissa ytterligare villkor. Behörig är också den som är yngre, men har slutfört utbildning på ett nationellt program i gymnasie- gymnasie-särskolan eller likvärdig utbildning och uppfyller övriga behörighetsvillkor. Vid urval ska de med minst utbildning prioriteras. För behörighet till särvux på gymnasial nivå gäller även att den vuxne ska ha en utvecklingsstörning.

Kommunerna är även skyldiga att erbjuda sfi till dem som har rätt till sådan utbildning. Rätt att delta i sfi har personer fr.o.m. det andra kalenderhalvåret det år han eller hon fyller 16 år, om personen är bosatt i landet och saknar sådana grundläggande kunskaper i svenska språket som utbildningen syftar till att ge.

7.2 Riktade statsbidrag till skolväsendet och annan pedagogisk utbildning

Inom utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning har antalet statsbidrag riktade till skolväsendet ökat över tid. Utbildningsutskottet har redovisat en fördjupningsstudie om de specialdestinerade statsbidragen till skolan (bet. 2015/16:UbU1 bilaga 5). Studien visar utgiftsutvecklingen enligt budgetpropositionerna för 2012–2016 för anslag som avser olika ersättningar respektive riktade statsbidrag till skolväsendet. Mellan 2012 och 2015 ökade de avsatta anslagsmedlen i budgetpropositionerna för de anslag som omfattar statsbidrag till barn-, ungdoms- och vuxenutbildning från ca 5,3 miljarder kronor till ca 10,1 miljarder kronor.

Vissa medel som avsatts för bidrag har inte förbrukats. Från utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning utbetalades 2015 statsbidrag för ca 50 olika insatser inom skolväsendet. Totalt utbetalades från detta utgiftsområde drygt 11,7 miljarder kronor i statsbidrag, varav 9,3 miljarder till kommunerna och 2,4 miljarder kronor till enskilda huvudmän.

Redovisningen i denna skrivelse omfattar 12 riktade statsbidrag avsedda för skolväsendet som 2015 utbetalades från anslag under utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning och statsbidraget för skapande skola som utbetalades med medel från utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid. För 2015 avsattes 8,7 miljarder kronor för dessa bidrag. Av beloppet utbetalades 7,9 miljarder kronor som riktade statsbidrag. De övriga riktade statsbidrag som 2015 utbetalades från utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning, men som inte redovisas i denna skrivelse, uppgick till 1,4 miljarder kronor.

Följande riktade statsbidrag under utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning omfattas av redovisningen:

- Matematiklyftet,
- Läslyftet,
- en förstärkt elevhälsa,
- försöksverksamhet med ökad undervisningstid i svenska eller svenska som andraspråk för nyanlända elever i grundskolan,
- Samverkan för bästa skola,
- mindre barngrupper i förskolan,
- Lärarlyftet II,
- fler anställda i lågstadiet,
- karriärtjänster för lärare,
- maxtaxa och bidrag till omsorg på kvällar, helger och nätter, samt
- statsbidrag till yrkesinriktad och teoretisk vuxenutbildning.

Nedan följer en redogörelse för de ovan nämnda riktade bidragen.

Matematiklyftet

Skolverket har 2012–2016 regeringens uppdrag att i samverkan med Nationellt centrum för matematikutbildning vid Göteborgs universitet ansvara för en ämnesdidaktisk fortbildningssatsning för lärare som undervisar i matematik, det s.k. Matematiklyftet (dnr U2012/02013/GV). Av förordningen (2012:161) om statsbidrag för fortbildning av matematiklärare och för matematikhandledare framgår att syftet med satsningen är att öka elevers måluppfyllelse i matematik genom att ge matematiklärare möjlighet att få ökade kunskaper i matematikdidaktik genom kollegialt lärande så att innehåll, metoder och former för matematikundervisningen kan stärkas, och att ge dessa lärare professionellt stöd genom matematikhandledare. I uppdraget till Skolverket ingår att genomföra utbildning av matematikhandledare och rektorer samt att utveckla en särskild webbplattform för det didaktiska stödmaterialet i fortbildningen.

Av dem som t.o.m. läsåret 2014/15 hade fullgjort kompetensutvecklingsinsatsen var totalt 80 procent kvinnor och 20 procent män.

Bland lärarna från grundskolan var 84 procent kvinnor och 16 procent män och bland lärarna från gymnasieskolan 44 procent kvinnor och 56 procent män. Skolverket beviljade 104 miljoner kronor i statsbidrag 2014 för att ytterligare 10 400 matematiklärare skulle kunna delta i Matematiklyftet. Efter läsåret 2015/16 bedöms därmed ca 37 000 lärare, motsvarande 81 procent av landets matematiklärare, ha deltagit i satsningen. Detta gör Matematiklyftet till den största fortbildningsinsatsen som genomförts i ett enskilt skolämne.

Statsbidrag lämnas till skolhuvudmännen med ett schablonbelopp för matematiklärare som deltar i fortbildning och för personer som tjänstgör som handledare för matematiklärare som deltar i fortbildningen. Under läsåret 2015/2016 deltog 225 huvudmän, varav 142 kommunala och 82 enskilda.

För 2015 avsattes i enlighet med vad som ovan anförts 185 miljoner kronor till satsningen på anslaget 1:5 Utveckling av skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet under utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning. Av detta belopp utbetalades 157 miljoner kronor, varav 116 miljoner kronor i form av statsbidrag för lärare och handledare.

Läsllyftet

Skolverket har 2014–2018 regeringens uppdrag att svara för fortbildning för lärare i läs- och skrivutveckling, med fokus på det kollegiala lärandet (dnr U2013/07215/S). Målgruppen för insatserna är i första hand lärare i den obligatoriska skolan samt i gymnasie- och gymnasiesärskolans första år. Även förskollärare och lärare i förskoleklass omfattas dock av satsningen.

Skolverket ansvarar även för att anordna utbildning av handledare med uppgift att handleda grupper av lärare inom området läs- och skrivutveckling.Handledningen syftar enligt förordningen (2015:42) om statsbidrag för handledare i läs- och skrivutveckling till att lärare och förskollärare ska utveckla undervisningen för att bättre kunna stödja och förbättra elevers läs- och skrivförmåga. Utbildningen genomförs av tio lärosäten och omfattar nio dagar utspridda över fem tillfällen.

Statsbidrag lämnas med ett schablonbelopp för lön till personer som tjänstgör som handledare för lärare i läs- och skrivutveckling. Läsåret 2014/15 genomfördes en provomgång med ett representativt urval av skolor. Satsningen genomfördes i större skala under läsåret 2015/16. Enligt Skolverket har statsbidrag för ca 800 handledare beviljats för läsåret 2015/16. Av dessa kom 172 från kommunala, 88 från enskilda och 2 från statliga huvudmän.

För 2015 avsattes i enlighet med vad som ovan anförts 81 miljoner kronor till satsningen på anslaget 1:5 Utveckling av skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet under utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning. Av detta belopp utbetalades 71 miljoner kronor, varav 24 miljoner kronor avsåg statsbidrag för handledare.

En förstärkt elevhälsa

Psykisk ohälsa har blivit vanligare bland barn och unga. Det är fler flickor och unga kvinnor än pojkar och unga män som upplever psykisk

ohälsa. Att alla elever mår bra är av stor vikt för att nå framgång i skolans kunskapsuppdrag. Ett fortsatt arbete för att främja hälsa, motverka kränkningar, trakasserier och annan utsatthet i skolan är därför viktigt.

Skolverket har haft i uppdrag att genomföra insatser för en förstärkt elevhälsa (dnr U2011/05947/S). I uppdraget ingick bl.a. att sprida information om och fördela statsbidrag, erbjuda utbildningsinsatser till elevhälsans personal samt utveckla stödmaterial. Syftet med satsningen är enligt förordningen (2011:1597) om statsbidrag för personalförstärkning inom elevhälsan att den genomsnittliga personaltätheten inom elevhälsan hos en huvudman ska öka jämfört med de två närmast föregående åren.

Statsbidrag lämnas med ett fastställt belopp per bidragsår för heltidsanställning eller uppdrag motsvarande heltid inom sex angivna personal-kategorier. Av de personalförstärkingar som skedde 2015, och som motsvarade 386 heltidstjänster, utgjordes den största gruppen, motsvarande 131 heltidstjänster, av skolkuratorer, följd av lärare med specialpedagogisk kompetens, motsvarande 88 heltidstjänster. Statsbidraget har lämnats för högst två år i sänder per huvudman. Om ansökningarna överstiger tillgängliga medel ska ansökningar från huvudmän som inte tidigare har beviljats statsbidrag prioriteras.

För 2015 avsattes i enlighet med vad som ovan anförts 114 miljoner kronor till satsningen på anslaget 1:5 Utveckling av skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet under utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning. Av detta belopp utbetalades 100 miljoner kronor, varav 97 miljoner kronor i form av statsbidrag till kommunala och fristående huvudmän.

Försöksverksamhet med utökad undervisningstid i svenska och svenska som andraspråk för nyanlända elever i grundskolan

Goda kunskaper i svenska är viktigt för en nyanländs elevs möjligheter att klara sin skolgång och fullt ut kunna delta i den ordinarie undervisningen. En fyraårig försöksverksamhet med utökad undervisningstid i svenska för nyanlända elever i grundskolan 2013–2016 har därför inletts. Skolverket beslutar om deltagande i försöksverksamheten och om statsbidrag enligt förordningen (2013:69) om försöksverksamhet med ökad undervisningstid i svenska eller svenska som andraspråk för nyanlända elever i grundskolan. Statsbidrag utbetalas enligt förordningen till huvudmän som deltar i försöksverksamhet för nyanlända elever i årskurs 1–9 som får undervisning i svenska eller svenska som andraspråk och som omfattar minst 105 timmar per läsår utöver den ordinarie undervisningen. En elev anses nyanländ under de fyra första terminerna.

Statsbidrag lämnas i mån av tillgång på medel och betalas ut med lägst 3 000 och högst 7 000 kronor per termin och nyanländ elev. År 2015 deltog 191 skolhuvudmän, varav 162 kommunala och 29 enskilda, i satsningen.

För 2015 avsattes i enlighet med vad som ovan anförts 120 miljoner kronor till satsningen på anslaget 1:5 Utveckling av skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet under utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning. Av detta belopp utbetalades 42 miljoner kronor till

skolhuvudmännen. Enligt Skolverket beror den begränsade användningen av statsbidraget på att bidraget inte kunde användas för elever i förberedelseklass samt på brist på behöriga lärare och stor arbetsbelastning för eleverna. Enligt en utvärdering anser dock de medverkande skolorna att satsningen har ökat de nyanlända elevernas chanser att nå målen (Skolverket 2013:224).

Samverkan för bästa skola

Skolverket har i uppdrag att, som en del i satsningen Samverkan för bästa skola, i dialog med skolhuvudmän genomföra insatser i syfte att höja kunskapsresultaten och öka likvärdigheten inom och mellan skolor (dnr U2015/03357/S). Insatserna ska riktas till skolor med låga kunskapsresultat eller hög andel elever som inte fullföljer sina studier, och som har eller bedöms få svåra förutsättningar att förbättra sina resultat på egen hand. Bedömningen av vilka skolor som ska prioriteras ska främst baseras på underlag från Statens skolinspektion.

För 2015 avsattes i enlighet med vad som ovan anförts 30 miljoner kronor till satsningen på anslaget 1:5 Utveckling av skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet under utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning. Av detta belopp utbetalades endast 4 miljoner kronor. Enligt Skolverket beror de begränsade utbetalningarna på att uppdraget nyligen påbörjats.

Mindre barngrupper i förskolan

Förskolan spelar en viktig roll för barns allsidiga utveckling och bidrar till att skapa likvärdiga förutsättningar inför skolstarten. En viktig förutsättning för att förskolan ska kunna uppfylla målen för verksamheten är att barngrupperna har en lämplig storlek och att personaltätheten är tillräcklig.

Skolverket har regeringens uppdrag att fördela statsbidrag till huvudmännen för förskolan för att minska barngruppernas storlek i förskolan enligt förordningen (2015:404) om statsbidrag för mindre barngrupper i förskolan. Huvudmännen ska prioritera barngrupper med de yngsta barnen. Statsbidrag lämnas med 30 000 kronor för varje minskning av en barngrupp med en plats.

För 2015 avsattes i enlighet med vad som ovan anförts 415 miljoner kronor för satsningen på anslaget 1:7 Maxtaxa i förskola, fritidshem och annan pedagogisk verksamhet m.m. under utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning. Av detta belopp utbetalades 270 miljoner kronor till huvudmän i 231 av landets 290 kommuner. Enligt Skolverket var anledningen till att inte fler huvudmän ansökte om bidrag bl.a. att ansökningsperioden avseende 2015 inföll vid ett olämpligt tillfälle (Skolverkets årsredovisning för 2015).

Läraryftet II

Skolverket hade 2012–2015 i uppdrag att genomföra det s.k. Läraryftet II (dnr U2011/05531/S). Satsningen var en fortsättning på det första läraryftet, men inriktades enligt förordningen (2007:222) om statsbidrag för fortbildning av lärare samt fritidspedagoger och motsvarande på att lärare skulle bli behöriga i alla skolformer, ämnen

och årskurser där de undervisar. Det övergripande syftet med satsningen var att bidra till att öka elevernas måluppfyllelse. Satsningen omfattade även utbildning i ett eller två praktiska eller estetiska ämnen för fritidspedagoger eller motsvarande. Syftet med detta var att dessa skulle uppnå behörighet för lärarlegitimation för att undervisa i grundskolans årskurs 1–6 eller sameskolan. Uppdraget utvidgades sedermera genom att Skolverket gavs i uppdrag att skapa möjligheter för lärare och förskollärare att genom utbildning kunna avlägga speciallärarexamen med specialisering mot utvecklingsstörning (dnr U2012/01181/S).

Statsbidrag lämnades med ett fastställt belopp per erhållen högskolepoäng. Skolhuvudmännen ansökte hos Skolverket och anmälde den personal som omfattades av ansökan. År 2015 upphandlade Skolverket 362 ämneskurser vid 23 lärosäten och för fritidspedagoger 19 kurser vid åtta lärosäten. Speciallärarutbildningar med inriktning mot utvecklingsstörning upphandlades vid tre lärosäten.

Av de deltagande lärarna undervisade 64 procent i grundskolan, 7 procent i gymnasieskolan, 9 procent i grund- eller gymnasiesärskolan, 1 procent i sfi, 1 procent i kommunal vuxenutbildning och 13 procent på fritidshem. Resterande 5 procent undervisade i övriga skolformer.

För 2015 avsattes i enlighet med vad som ovan anförts 220 miljoner kronor till satsningen på anslaget 1:10 Fortbildning av lärare och förskolepersonal under utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning. Av detta belopp utbetalades 40 miljoner kronor till huvudmännen, varav 87 procent avsåg deltagare som var anställda hos offentliga huvudmän och 13 procent deltagare anställda hos enskilda huvudmän.

Fler anställda i lågstadiet

För att alla elever ska ha möjlighet att nå kunskapskraven är åtgärder som syftar till att utöka den tid som förskollärare och lärare i förskoleklassen och lågstadiet kan ägna åt varje enskild elev viktiga. Insatser i förskoleklassen och i de första årskurserna i det obligatoriska skolväsendet stärker skolans möjligheter att kompensera för kopplingen mellan elevernas resultat och föräldrarnas utbildningsbakgrund.

Skolverket beslutar om statsbidrag enligt förordningen (2015:215) om statsbidrag för de lägre årskurserna i grundskolan och motsvarande skolformer samt viss annan utbildning. Utgångspunkten för tilldelningen av medel ska vara skolhuvudmännens behov. Insatserna ska syfta till att öka antalet anställda så att förskollärare och lärare i förskoleklassen och lågstadiet ges mer tid för sitt undervisningsarbete. Detta innebär att de kan ägna mer tid åt varje elev och att undervisningsklasserna kan bli mindre. Satsningen är en del av regeringens lågstadielöfte som går ut på att alla barn och elever tidigt ska få det stöd de behöver för att nå kunskapsmålen.

Inför varje bidragsår fastställer Skolverket en bidragsram för varje huvudman. Bidragsramen fastställs i förhållande till huvudmannens andel av antalet bidragsberättigande elever. Alla kommuner och 266 enskilda huvudmän ansökte om statsbidraget inför läsåret 2015/16. Ansökningarna omfattade sammanlagt 2 150 heltidstjänster för lärare, 390 heltidstjänster förskollärare och 630 heltidstjänster speciallärare.

För 2015 avsattes i enlighet med vad som ovan anförts 1 987 miljoner kronor till satsningen på anslaget 1:18 Lågstadielyftet under utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning. Hela beloppet utbetalades.

Skr. 2015/16:102

Karriärtjänster för lärare

Den 1 juli 2013 infördes ett s.k. målsättningsstadgande i skollagen som innebär att skolhuvudmän ska sträva efter att inrätta karriärsteg för särskilt yrkesskickliga lärare. Vidare beslutar Skolverket om statsbidrag enligt förordningen (2013:70) om statsbidrag till skolhuvudmän som inrättat karriärsteg för lärare. Sedan 2014 beslutar myndigheten även om bidrag enligt förordningen (2014:145) om extra statsbidrag till skolhuvudmän som inrättat karriärsteg för lärare i förskoleklasser och grundskolor i utanförskapsområden.

Statsbidraget till skolhuvudmän som inrättat karriärsteg för lärare syftar till att stimulera huvudmännen att inrätta karriärsteg för särskilt yrkesskickliga lärare inom olika skolformer, från förskoleklass till vuxenutbildning. En förutsättning för att bidrag ska utgå är bl.a. att lärarens arbetsuppgifter huvudsakligen består av undervisning och uppgifter som hör till undervisning. Statsbidraget lämnas för ett år i taget och beviljas i mån av tillgängliga medel. Det finns en gemensam bidragspott för skolhuvudmän med färre än 75 elever och enskilda bidragsramar i förhållande till antalet elever hos de huvudmän som har minst 75 elever. Lärare som utses till förstelärare eller lektor tilldelas i genomsnitt 5 000 kronor respektive 10 000 kronor per månad.

Av 12 100 förstelärare och lektorer 2015 var 71 procent verksamma i grundskolan, 25 procent i gymnasieskolan och 4 procent i de övriga skolformerna. Huvuddelen av dessa undervisade i ämnena svenska, svenska som andraspråk och matematik. Av förstelärarna i gymnasieskolan undervisade 12 procent i yrkesämnen.

Statskontoret har regeringens uppdrag att följa upp reformen (dnr U2014/04127/S). I en första delrapport konstaterade myndigheten att huvudmännens genomförande av reformen föreföll vara i linje med syftet med reformen och att det fanns ett brett deltagande, förutom bland de små, enskilda huvudmännen, som av olika skäl hade deltagit i lägre utsträckning (Statskontoret 2015:12).

I en andra delrapport har Statskontoret bedömt att karriärstegsreformen endast till viss del har skapat förutsättningar för att nå målet om ett attraktivare läraryrke och bättre skolresultat. Även om reformen har fått stor spridning, och gett avtryck på lärarnas löner, har huvudmännen inte lyckats skapa legitimitet för reformen bland lärarna. Statskontoret framhåller också flera problem i konstruktionen av det extra statsbidrag som skolhuvudmän som inrättat karriärsteg för lärare i förskoleklasser och grundskolor i utanförskapsområden erhåller (Statskontoret 2016:1). Myndigheten bedömer bl.a. att de faktorer som styr urvalet av skolor inte är träffsäkra. En följd av detta är att skolor med lika stora, eller till och med större behov än de bidragsberättigade, har fallit utanför satsningen. En stor andel av huvudmännen har vidare inte rekviderat de tjänster som de har ansökt om inom ramen för det extra statsbidraget. En anledning till detta är att de inte har klarat av att tillsätta samtliga tjänster inom den

ordinarie ramen, och därmed blivit diskvalificerade för det extra statsbidraget. Vidare konstaterar Statskontoret att huvudmännen har haft svårigheter att tillsätta tjänsterna, vilket kan förklaras av de generella svårigheter som finns med att rekrytera skickliga lärare till skolor i utanförskapsområden.

Av de lärare som utsågs till förstelärare i utanförskapsområdena hösten 2014 var 90 procent kvinnor, jämfört med 76 procent inom det ordinarie karriärtjänstsystemet. Statsbidraget utbetalades till 286 kommuner och 448 enskilda huvudmän. Av kommunerna har 4 ännu inte inrättat karriärtjänster.

År 2015 avsattes i enlighet med vad som ovan anförts 1 287 miljoner till satsningen på anslaget 1:5 Utveckling av skolväsendet och annan pedagogisk utbildning under utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning. Av detta belopp utbetalades 1 095 miljoner kronor.

Maxtaxa och bidrag till omsorg på kvällar, nätter och helger

Satsningen på maxtaxan innebär enligt förordningen (2001:160) om statsbidrag till kommuner som tillämpar maxtaxa inom förskolan och fritidshemmet att ett tak sätts för hur hög avgiften för dessa verksamheter får bli för olika familjer. Det är frivilligt för kommunerna att använda systemet med maxtaxa, men de som gör det har rätt till statsbidrag som kompensation för förlorade intäkter. Huvuddelen av statsbidraget till maxtaxa betalas ut till kommunerna efter en ram baserad på standardkostnaderna i barnomsorgsmodellen i kostnadsutjämningsystemet. Detta innebär att kommuner med relativt sett högre strukturellt betingade kostnader tilldelas en högre andel av statsbidraget jämfört med kommuner som har strukturellt sett lägre kostnader. Ett belopp om 500 miljoner kronor kan användas till åtgärder enligt förordningen (2001:161) om statsbidrag för kvalitetssäkrande åtgärder inom förskolan, fritidshemmet och annan pedagogisk verksamhet till kommuner som tillämpar maxtaxa, t.ex. åtgärder för att öka antalet anställda i verksamheterna och åtgärder som höjer kompetensen hos förskollärare, fritidspedagoger och barnskötare som arbetar i verksamheterna.

Statsbidrag utgår även enligt förordningen (2012:994) om statsbidrag för omsorg under tid då förskola eller fritidshem inte erbjuds till kommuner som bedriver sådan barnomsorg.

Samtliga kommuner använde 2015 sig av ett system med maxtaxa och statsbidraget som avsåg bidrag för maxtaxan utnyttjades till fullo. Även de medel som avsåg statsbidrag till nattisverksamhet användes i sin helhet.

För 2015 avsattes i enlighet med vad som ovan anförts totalt 3 664 miljoner kronor till satsningen på anslaget 1:7 Maxtaxan i förskola, fritidshem och annan pedagogisk verksamhet m.m. under utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning. Hela beloppet utbetalades till kommunerna. Av beloppet avsåg 3 608 miljoner kronor kompensation för maxtaxan och 56 miljoner kronor nattisverksamhet.

Statsbidrag för yrkesinriktad och teoretisk vuxenutbildning

Statsbidrag till yrkesinriktad utbildning inom komvux och särvux betalas ut enligt förordningen (2009:43) om statsbidrag för yrkesinriktad och

viss teoretisk vuxenutbildning på gymnasial nivå och förordningen (2015:403) om statsbidrag för kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå och särskild utbildning för vuxna på gymnasial nivå.

I budgetpropositionen för 2015 avsattes 2015 286 miljoner kronor i statsbidrag för satsningen, vilket motsvarade 5 714 årsstudieplatser. Samtliga 290 kommuner fick del av statsbidraget 2015, vissa genom samverkan. Efter förslag i propositionen Vårändringsbudget för 2015 avsattes ytterligare 132 miljoner kronor för yrkesvux och komvux i syfte att skapa extra utbildningsplatser (prop. 2014/15:99, bet. 2014/15:FiU21, rskr. 2014/15:255). Av dessa medel fördelade Skolverket 131 miljoner kronor i statsbidrag, vilket motsvarade 2 767 årsstudieplatser.

För 2015 avsattes i enlighet med vad som ovan anförts 418 miljoner kronor till satsningen på anslaget 1:14 Statligt stöd till vuxenutbildning under utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning. Av detta belopp utbetalades 412 miljoner kronor till 279 kommuner.

Skapande skola

Statsbidraget till skapande skola ska bidra till att kulturella och konstnärliga uttryck långsiktigt integreras i förskolan, förskoleklassen och grundskolan med utgångspunkt i läroplanen. Syftet är att öka den professionella kulturverksamheten för och med eleverna så att tillgången till kulturens alla uttrycksformer och möjligheterna till eget skapande ökar. Satsningen ska stärka samverkan mellan skolan och det professionella kulturlivet. Målet är att eleverna ska få tillgång till kulturens alla uttrycksformer och att deras möjligheter till eget skapande ska öka.

Statens kulturråd fördelar medel enligt förordningen (2007:1436) om statsbidrag till kulturell verksamhet i skolan. Det är huvudmännen för förskolorna, förskoleklasserna och grundskolorna som ansöker om medel för inköp av professionell kulturverksamhet, insatser som gynnar barnens eget skapande samt insatser som långsiktigt främjar samverkan mellan skolan och kulturlivets parter.

Alla kommuner har vid någon av de årliga ansökningsomgångarna 2008–2015 beviljats statsbidraget för skapande skola. Ansökningarna för 2015 omfattade sammanlagt 830 000 elever, vilket var en ökning jämfört med föregående år. För 2015 beviljades 422 ansökningar om statsbidrag. Av kommunerna ansökte 94 procent om bidrag och av de fristående skolorna ansökte 128 om bidrag. Det genomsnittliga bidraget per elev uppgick 2015 till 229 kronor.

För 2015 avsattes i enlighet med vad som ovan anförts 184 miljoner kronor till satsningen på anslaget 1:3 Skapande skola under utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid. Av detta belopp utbetalades 179 miljoner kronor till kommunerna.

Tabellbilaga

Tabell 1 Kommunsektorns resultaträkning 2011–2015

Miljarder kronor och procent

	2011	2012	2013	2014	2015	Utv. 14/15 %	Utv. 11/15 %
Verksamhetens intäkter	155	170	178	179	193	8,3	5,6
Verksamhetens kostnader	-781	-807	-837	-872	-917	5,1	4,1
Avskrivningar	-24	-26	-28	-28	-30	5,4	5,0
Verksamhetens nettokostnader	-650	-663	-687	-721	-753	4,4	3,7
Skatteintäkter	540	561	584	602	634	5,3	4,1
Generella statsbidrag	123	120	123	127	128	0,6	1,0
<i>varav kommunal fastighetsavgift²</i>	14	15	15	15	16		
<i>varav ersättning för läkemedelsförmånen³</i>	23	23	21	22	22		
Finansiella intäkter	13	16	16	15	13	-14,9	-0,5
Finansiella kostnader	-20	-14	-22	-10	-9	-7,2	-17,8
Resultat före extraordinära poster	7	19	13	14	13		
Extraordinära poster ⁴	0	0	9	-1	0		
Årets resultat	7	19	22	13	13		

Anm.: Varje enskild rad är korrekt avrundad till miljarder kronor. Det innebär att det inte alltid går att summera delraderna till en totalsumma. Förändringen mellan 2011 och 2015 avser årlig genomsnittlig förändring.

¹ Resultaträkningen 2015 är preliminär.

² Kommunerna redovisar fastighetsavgiften som ett generellt statsbidrag. Uppgiften för 2015 är en prognos från Sveriges Kommuner och Landsting.

³ Landstingen redovisar det riktade statsbidraget för läkemedelsförmånen som ett generellt statsbidrag.

⁴ Beloppet 2013 avser realisationsvinst vid försäljning av helägda dotterbolag till Göteborgs Stadshus AB (Göteborgs kommun).

Källor: Räkenskapsammandrag för kommuner och landsting, Statistiska centralbyrån.

Tabell 2 Generella tillfälliga och extraordinära poster i kommunsektorn 2011–2015

Miljarder kronor

	2011	2012	2013	2014	2015
AFA Försäkring	1	11	10	-	5
Sänkt diskonteringsränta	-8	-	-10	-	-
Extraordinära poster	0	0	9	-1	0
Summa	-7	11	9	-1	5

Källa: Räkenskapsammandrag för kommuner och landsting, Statistiska centralbyrån.

Tabell 3 Kommunernas resultaträkning 2011–2015
Miljarder kronor

Skr. 2015/16:102
Bilaga

	2011	2012	2013	2014	2015 ¹
Verksamhetens intäkter	115	123	128	127	139
Verksamhetens kostnader	-518	-532	-551	-571	-599
Avskrivningar	-17	-18	-19	-19	-20
Verksamhetens nettokostnader	-421	-427	-442	-463	-481
Skatteintäkter	354	364	378	389	409
Generella statsbidrag	75	74	76	80	80
<i>varav kommunal fastighetsavgift²</i>	<i>14</i>	<i>15</i>	<i>15</i>	<i>15</i>	<i>16</i>
Finansiella intäkter	11	13	13	12	10
Finansiella kostnader	-11	-10	-11	-8	-6
Resultat före extraordinära poster	9	14	15	10	13
Extraordinära intäkter ³	1	0	9	2	0
Extraordinära kostnader	-1	0	0	-2	0
Årets resultat	9	14	24	10	12

Anm.: Varje enskild rad är korrekt avrundad till miljarder kronor. Det innebär att det inte alltid går att summera delraderna till en totalsumma. Gotlands kommun har både kommunal verksamhet och landstingsverksamhet och är i resultaträkningen delad utifrån en schablon att 65 procent utgörs av kommunal verksamhet. Detta är i enlighet med den publicering som görs av Statistiska centralbyrån.

¹ Kommunernas resultaträkning 2015 är preliminär.

² Enligt prognos för 2015 publicerad av Sveriges Kommuner och Landsting. Fastighetsskatten redovisas av kommunerna som ett generellt statsbidrag i stället för en skatteintäkt.

³ Beloppet 9 miljoner kronor 2013 avser resultat från försäljning av helägda dotterbolag till Göteborgs Stadshus AB (Göteborgs kommun).

Källa: Räkenskapsammandrag för kommuner, Statistiska centralbyrån.

Tabell 4 Landstingens resultaträkning 2011–2015
Miljarder kronor

	2011	2012	2013	2014	2015 ¹
Verksamhetens intäkter	41	47	50	51	54
Verksamhetens kostnader	-263	-276	-287	-301	-318
Avskrivningar	-8	-8	-8	-9	-9
Verksamhetens nettokostnader	-230	-237	-245	-258	-272
Skatteintäkter	187	197	206	213	225
Generella statsbidrag	48	46	47	47	48
<i>varav ersättning för läkemedelsförmånerna²</i>	<i>23</i>	<i>22</i>	<i>21</i>	<i>22</i>	<i>22</i>
Finansiella intäkter	2	3	3	3	3
Finansiella kostnader	-9	-4	-12	-2	-3
Resultat före extraordinära poster	-3	5	-2	3	1
Extraordinära intäkter	0	0	0	0	0
Extraordinära kostnader	0	0	0	0	0
Årets resultat	-3	5	-2	3	1

Anm.: Varje enskild rad är korrekt avrundad till miljarder kronor. Det innebär att det inte alltid går att summera delraderna till en totalsumma. Gotlands kommun har både kommunal verksamhet och landstingsverksamhet och är i resultaträkningen delad utifrån en schablon att 35 procent utgörs av landstingsverksamhet. Detta är i enlighet med den publicering som görs av Statistiska centralbyrån.

¹ Landstingens resultaträkning 2015 är preliminär.

² Landstingen redovisar det riktade statsbidraget för läkemedelsförmånerna som ett generellt statsbidrag.
Källa: Räkenskapsammandrag för landsting, Statistiska centralbyrån.

Tabell 5 Investeringar utgifter för kommuner, landsting och företag som ägs av kommuner och landsting 2005–2015
Miljarder kronor

	Kommuner ²	Kommunägda företag ¹	Landsting ²	Landstingsägda företag ¹	Summa
2015	48		21		
2014	48		20		
2013	44	58	16	7	124
2012	43	49	16	5	113
2011	39	45	16	7	107
2010	36	45	15	6	101
2009	37	45	12	5	98
2008	37	47	11	4	98
2007	33	46	11	4	94
2006	30	42	9	3	84
2005	27	37	8	4	75

¹ Uppgift för företagen 2014 sammanställs efter skrivelsens publicering.

² Uppgifterna för kommuner och landsting 2015 är preliminära.

Källor: Räkenskapsammandrag för landsting, Statistiska centralbyrån.

Tabell 6 Kommunsektorns balansräkning 2011–2015
Miljarder kronor och procent

Skr. 2015/16:102
Bilaga

	2011	2012	2013	2014	2015 ¹	Utv. 14/15 %	Utv. 11/15 %
Anläggningstillgångar	651	673	712	765	819	7,0	5,9
Bidrag till statlig infrastruktur	2	2	2	4	4	3,0	15,3
Omsättningstillgångar	204	246	256	276	297	7,7	9,9
Summa tillgångar	857	921	970	1 045	1 120	7,2	6,9
Eget kapital	376	396	418	433	446	3,2	4,4
<i>varav årets resultat</i>	<i>7</i>	<i>19</i>	<i>22</i>	<i>13</i>	<i>13</i>		
<i>varav resultatutjämningsreserver (RUR)</i>			<i>7</i>	<i>7</i>	<i>8</i>		
Avsättningar	102	109	125	134	141	5,2	8,4
Långfristiga skulder	187	211	220	249	295	18,7	12,0
Kortfristiga skulder	192	206	207	229	237	3,4	5,5
Summa eget kapital, avsättningar och skulder	857	921	970	1 045	1 120	7,2	6,9
Ansvarsförbindelser	621	591	637	628	-	-	-
<i>varav pensionsförpliktelse som inte ingår i balansräkningen</i>	<i>366</i>	<i>365</i>	<i>387</i>	<i>373</i>	<i>359</i>	<i>-3,7</i>	<i>-0,5</i>

Anm: Beloppen avser värdet den 31 december. Varje enskild rad är avrundad till miljarder kronor. Det innebär att det inte alltid går att summera delraderna till en totalsumma. Förändringen mellan 2011 och 2015 avser genomsnittlig förändring.

¹ Balansräkningen 2015 är preliminär.

Källa: Räkenskapsammandrag för kommuner och landsting, Statistiska centralbyrån.

Tabell 7 Kommunernas balansräkning 2011–2015
Miljarder kronor

	2011	2012	2013	2014	2015 ¹
Immateriella och materiella anläggningstillgångar	327	346	363	390	416
Finansiella anläggningstillgångar	210	207	217	227	236
Bidrag till statlig infrastruktur	1	1	1	2	2
Omsättningstillgångar	139	168	174	190	214
Summa tillgångar	676	721	754	809	869
Eget kapital	336	351	375	385	398
<i>varav årets resultat</i>	9	14	24	10	12
<i>varav resultatutjämningsreserv</i>			6	6	7
Avsättningar	42	42	45	49	50
Långfristiga skulder	160	179	185	214	245
Kortfristiga skulder	138	148	149	161	176
Summa eget kapital, avsättningar och skulder	676	721	754	809	869
Ansvarsförbindelser	411	411	446	440	-
<i>varav pensionsförpliktelser som inte ingår i balansräkningen</i>	216	216	228	219	209

Anm.: Beloppen avser värdet den sista december aktuellt år. Varje enskild rad är korrekt avrundad till miljarder kronor. Det innebär att det inte alltid går att summera delraderna till en totalsumma. Gotlands kommun har både kommunal verksamhet och landstingsverksamhet och är i balansräkningen delad utifrån en schablon att 65 procent utgörs av kommunal verksamhet. Detta är i enlighet med den publicering som görs av Statistiska centralbyrån.

¹ Kommunernas balansräkning för 2015 är preliminär.

Källa: Räkenskapsammandrag för landsting, Statistiska centralbyrån.

Tabell 8 Landstingens balansräkning 2011–2015
Miljarder kronor

Skr. 2015/16:102
Bilaga

	2011	2012	2013	2014	2015 ¹
Immateriella och materiella anläggningstillgångar	88	96	104	114	125
Finansiella anläggningstillgångar	28	25	29	35	41
Bidrag till statlig infrastruktur	1	1	1	2	2
Omsättningstillgångar	65	79	82	86	83
Summa tillgångar	182	201	216	236	251
Eget kapital	40	45	43	48	48
<i>Varav årets resultat</i>	-3	5	-2	3	1
<i>Varav resultatutjämningsreserv</i>			1	1	1
Avsättningar	60	66	80	85	91
Långfristiga skulder	28	32	35	35	51
Kortfristiga skulder	53	58	58	68	61
Summa eget kapital, avsättningar och skulder	182	201	216	236	251
Ansvarsförbindelser	210	180	191	188	182
<i>Varav pensionsförpliktelser som inte ingår i balansräkningen</i>	<i>151</i>	<i>149</i>	<i>160</i>	<i>154</i>	<i>149</i>

¹ Landstingens balansräkning för 2015 är preliminär.

Anm.: Beloppen avser värdet den sista december aktuellt år. Varje enskild rad är korrekt avrundad till miljarder. Gotlands kommun har både kommunal verksamhet och landstingsverksamhet och är i balansräkningen delad utifrån en schablon att 35 procent utgörs av landstingsverksamhet. Detta är i enlighet med den publicering som görs av Statistiska centralbyrån.

Källa: Räkenskapsammandrag för landsting, Statistiska centralbyrån.

Finansdepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 16 juni 2016

Närvarande: statsminister Löfven, ordförande, och statsråden Lövin, Wallström, M Johansson, Baylan, Bucht, Hultqvist, Andersson, Hellmark Knutsson, Ygeman, A Johansson, Bolund, Damberg, Bah Kuhnke, Strandhäll, Shekarabi, Fridolin, Wikström, Eriksson, Linde, Skog

Föredragande: statsrådet Shekarabi

Regeringen beslutar skrivelse 2015/16:102 Utvecklingen inom den kommunala sektorn